

PRILOG POZNAVANJU HRVATSKO-SLOVENSКИH POLITIČKIH ODNOSA 1848.

Petar Korunić

Misao o političkoj zajednici hrvatskih i slovenskih zemalja pojavila se 1848. godine najprije u krugu Slovenaca i Hrvata u Beču. Međutim, njena je pojava u slovenskom i hrvatskom narodnom i političkom programu, kao i sav njezin razvoj u toj revolucionarnoj godini, uvjetovana historijskom zbiljom, ali također, u okviru jugoslavenke ideje, i spoznajom o postojanju pojedinačnih nacionalnih svijesti u Južnih Slavena.

Polazeći od te činjenice, narodnjaci su u slovenski narodni program uključili misao o »bližnjem savezu« s Hrvatskom. Taj je program osobito široko krug oko Matije Majara u Celovcu, te društva »Slovenija« osnovana u Grazu i Beču. Ali je zahtjev za sjedinjenje s Hrvatskom — a njegovi su nosioci bili slovenski liberali, prijašnji ilirci — samo sastavni dio programa »Ujedinjene Slovenije«.

Analogno tome, programatski tekstovi u Hrvata sadrže također misao o »jugoslavjanskoj« zajednici, u koju bi — kako je zamišljao I. Kukuljević 20. travnja 1848. u jednom od najvažnijih hrvatskih programatskih spisa nastalih u proljeće te godine — bili u obliku »slobodnog saveza« ujedinjeni Hrvati i Slovenci. Napokon je Hrvatski sabor u početku mjeseca lipnja, polazeći od jezično-nacionalnog principa, donio zaključak državnopravne prirode o ujedinjenju Južnih Slavena u jednu od posebnih jedinica, na federativnom principu preuređene, Habsburške Monarhije.

Naravno, slovenski narodni i hrvatski politički pokret utjecali su, svaki na svoj način i s različitim učinkom, na događaje tijekom svibnja i lipnja u Štajerskoj i Kranjskoj, gdje je seljaštvo u pograničnim krajevima izrazilo želju za sjedinjenjem s Hrvatskom. Seljaci su za trajanja tog pokreta skupljali potpise u 120 mjesta¹ i preko svojih delegacija uputili Hrvatskom saboru, odnosno banu Jelačiću, peticije u kojima su izrazili svoje raspoloženje kako o socijalnim tako i o političkim problemima.

Pa ipak, uza sve neosporne utjecaje, pokret slovenskih seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom je, s obzirom na nacionalnu misao i s tim u vezi »jugoslavjansku« koncepciju u Slovenaca i Hrvata, bio odvojen i od jednog i od drugog pokreta.

Glavni dio izvora o tom pitanju — a ove događaje potvrđuju također suvremeni tisak i pisma slovenskih narodnjaka — nalazi se u ostavštini Lj.

¹ To su samo ona mjesta kojih smo imena našli u dokumentima, iako postoje opravdane pretpostavke da ih je bilo više, a sličnih je akcija bilo i na širem području.

Gaja u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.² Dokumente je prvi objavio V. Deželić 1910.³ Događaje o kojima oni izvještavaju nije pokušao po- bliže objasniti, osim što je, ne ulazeći dublje u tekst peticija, smatrao da je slovenskim seljacima »Jelačić bio sva nada i uzdanje«. ⁴ Ostale njegove pret- postavke, koje su uglavnom nejasne i netočne, pokazuju da autor nije sadržaju dokumenata obratio dovoljnu pažnju. Već nakon prvog uvida u njihove origi- nale, iznenađuje s koliko se nemarnosti odnosio prema dokumentima o koji- ma je riječ; tako da, s obzirom na način na koji ih je prepisao i objavio, ni on niti oni koji su se objavljenim peticijama služili, nisu mogli spomenute događaje ispravno ocijeniti. Budući da je tekst Deželićevih dokumenata u mnogim pojedinostima nepouzdan, mi ćemo ih u bilješkama ponovo objaviti.

U istom broju »Vjesnika zemaljskog arkiva« donio je F. Ilešič kratku bilješku o spomenutim dokumentima. Iako je proučavao odnose između Hrvata i Slovenaca 1848.⁵ pa mu je problematika trebala biti poznata, nije uočio neskladnosti u objavljenim peticijama; ipak je dobro primijetio »da g. Deže- lić očividno nekih imena mjesta nije čitao ispravno«. ⁶ Ilešič je u »Carnioli« 1910. poklonio tim dokumentima nešto više pažnje, ali ni tada nije ulazio po- bliže u njihovo objašnjenje. Smatrao je »da so jim podpise zbirali priprosti ljudje«, a »povod jim je pred vsem gospodarskega značenja«. ⁷

Spomenute dokumente nije kasnije nitko posebno proučavao, a događaji, o kojima njihov sadržaj govori, s vremenom se rijetko i samo uzgred spom- inju. ⁸

I

Godina 1848. važno je razmeđe u povijesti kulturno-političkih odnosa i veza između Hrvata i Slovenaca. To je pojava više činilaca: razvijajući svoj nacionalni i politički program, slovenski narodnjaci su prvi put u novijoj po- vijesti zahtijevali, na etničkom načelu, političko sjedinjenje Slovenaca, ⁹ ali

² R 3 987. Slovenci i Hrvati godine 1848. Peticione liste s potpisima, br. 1—16.

³ V. Deželić, Slovenci za sjedinjenje s Hrvatskom god. 1848, Vjesnik Kr. hrv.-slav.-dal. zemaljskog arkiva XII, Zagreb 1910, 54—60.

⁴ na i. mj., 54.

⁵ F. Ilešič, O slovensko-hrvatski zajednici 1848/49, Bleiweisov zbornik, Zbor- nik MS XI, Ljubljana 1909, 278—319.

⁶ isti, Slovenci za sjedinjenje s Hrvatskom god. 1848 — ocjena, VZA XII, Zagreb 1910, 241—242.

⁷ isti, Slovenci za sjedinjenje s Hrvatskom god. 1848 — ocjena, Carniola 1, Ljubljana 1910, 156—159.

⁸ Đ. Šurmin, Hrvati i Slovenci 1848. god., Novosti (Zagreb), 14. veljače 1926, br. 45; J. Mal, Zgodovina slovenskega naroda. Najnovija doba. Celje 1928—1939, 829—830; J. Šidak, Seljačko pitanje u hrvatskoj politici 1848, JIČ 1963, 2, 27; isti, Jugoslavenska ideja u hrvatskoj politici do I svjetskog rata, u knjizi: Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća, Zagreb 1973, 71.

⁹ Usp.: J. Apih, Slovenci in 1848. leto, Ljubljana 1888; D. Lončar, Dr Janez Bleiweis in njegova doba, Bleiweisov zbornik, Zbornik MS XI, Ljubljana 1909, 141—172; isti, Politično življenje Slovencev, Ljubljana 1921; I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848—1895, knj. I, Ljubljana

je u isto doba ideja »Ujedinjene Slovenije«, od samog nastanka, sadržavala također jugoslavensku orijentaciju. Polazeći nadalje od politike austroslavizma, načela prirodnog i narodnog prava te jezično-nacionalnog principa, Hrvati i Slovenci su izrazili jednako tako prvi put želju o ujedinjenju u jugoslavenski politički savez.¹⁰ Potreba jedne političke zajednice, koja bi osigurala slobodan razvitak tih dvaju naroda, bila je doduše historijski uvjetovana, ali se isto tako nametnula poslije dugih međusobnih veza na kulturnom polju i, u okviru jugoslavenske ideje,¹¹ spoznaje o postojanju posebnih nacionalnih svijesti u Južnih Slavena. Nakon što su tijekom historijskog razvoja do 1848. slovenski i hrvatski ilirci odbacili sve ono što je u idejnoj sadržini ilirizma bilo ne-životno i romantičarsko, te prihvatili nacionalnu individualnost, upravo je ilirski pokret izvršio u njih misaone preduvjete za to shvaćanje i uz to zbližio oba naroda.

* * *

Na poticaj revolucionarnih događaja 1848, u Beču su već u prvim danima uspostavljeni tješnji odnosi između Hrvata i Slovenaca. U predstavnika hrvatske i slovenske sveučilišne omladine, kojima su se povremeno pridružili i drugi Hrvati i Slovenci, pojavila se potkraj mjeseca ožujka, a pogotovo u travnju i svibnju, misao o sjedinjenju hrvatskih na jednoj i slovenskih zemalja na drugoj strani, te političkom ujedinjenju Hrvata i Slovenaca u poblize neodređen savez. Među njima bili su: S. Pejaković, A. T. Brlić, J. J. Strossmayer, L. Gučetić, D. Kušlan, A. Globočnik, P. Kozler, J. Jenko, L. Perona, F. Miklošič, M. Dolenc, D. Dežman, J. Čižman i drugi.

Pod neposrednim utjecajem Lj. Gaja i A. Vranjicana, »bečki Slavjani« — hrvatska, slovenska i srpska studentska omladina — uputili su 20. i 21. ožujka dva proglaša »bratji po Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji«. ¹² Obraćajući se na »svu našu bratju po domovini našoj čitavoj«, bečki »Jugoslavjani« su zahtijevali da se Gaj, Vranjican i Kukuljević priznaju »odmah bez svake misli nesloge i razdora za provisorni ravnajući odbor našega naroda, da sve sile sduže, s njimi se sjedine i njihovu rječ slušaju«. Njihova jugoslavenska orijentacija je neodređena. Pa ipak, iz tih nerazgovijetnih proglaša mogu se odrediti poblize dva bitna politička činitelja: smatrali su — kako je ustvrdio Gaj na povratku iz Beča — da se Hrvati »moraju staviti na čelo slavjanskog giba-

1955; J. Mal, Zgodovina slovenskega naroda. Najnovejša doba, n. dj., 651—925; F. Petre, Poizkus ilirizma pri Slovencih, Ljubljana 1939, 308—346; F. Zwitter, Slovenski politični prerod XIX stoletja v okviru evropske nacionalne problematike, ZC XVIII, Ljubljana 1965, 105—137.

¹⁰ Nije nam namjera da na ovom mjestu ulazimo u širu analizu problemâ političkih odnosa tih dvaju naroda 1848. To smo uradili na drugom mjestu. Sada spominjemo samo glavne činioce u njihovim političkim koncepcijama do zasjedanja Hrvatskog sabora, koje misli mogu poblize objasniti pokret slovenskih seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom i bez kojih se on, štoviše, ne može ispravno ocijeniti.

¹¹ Usp.: J. Šidak, Prilog razvoju jugoslavenske ideje do g. 1914, u knjizi: Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća, Zagreb 1973, 45—64; isti, Jugoslavenska ideja u hrvatskoj politici do I svjetskog rata, na i. mj., 65—84; isti, Jugoslavenska ideja u Ilirskom pokretu, na i. mj., 113—124.

¹² Novine dalm. herv. slavonske br. 25 i 26, 25. i 27. ožujka 1848, str. 99 i 104.

nja,¹³ tj. jugoslavenskoga političkog pokreta, i Gaj je doista 24. ožujka u Narodnom domu, prije no što su prihvaćena »Zahtjevanja naroda«, iznio stajalište »slavjanskog odbora« u Beču o tome.¹⁴ U njihovim proglasima i djelatnosti sadržana je misao o tješnjem povezivanju Hrvata, Slovenaca i vojvođanskih Srba, od kojih su neki potpisali spomenute proglose.

Međutim, neposredno nakon izbijanja revolucije 1848, Hrvati su se nadali da će svoje političke ciljeve postići u sporazumu s Mađarima. Zbog toga se u tim prvim danima revolucije u hrvatskom narodnom pokretu i ne pomišlja na to da bi Hrvati raskinuli dotadašnju zajednicu s Ugarskom, pa zato u svojim programima na samom početku smatraju da je još preuranjeno zahtijevati političko sjedinjenje sa Slovencima.¹⁵

U »Zahtjevanjima naroda« od 25. ožujka 1848, koja sadrže program njihova pokreta, Hrvati izjavljuju da žele »kao i do sada ostati i nadalje pod krunom ugarskom« i biti vjerni »sadašnjoj vladajućoj dinastiji, postavljenoj na prestol naših kraljevinah po sankcii pragmatičkoj«; zato žele također »uzdržati cjelokupnost monarhije austrijske i države ugarske«.¹⁶ Ali već prije no što je ban Jelačić potkraj travnja prekinuo odnose s mađarskom vladom, u Hrvata se pojavila misao o političkoj zajednici sa Slovencima.

Odlučna je promjena nastala za vrijeme boravka hrvatske deputacije u Beču. Dan uoči njena dolaska sastali su se 29. ožujka A. T. Brlić, J. Haulik, J. Rajačić, L. Gučetić i J. J. Strossmayer i zatim im se pridružili Slovenci D. Dežman i J. Čižman s kojima su razgovarali o ujedinjenju Južnih Slavena u Monarhiji, te su vjerovali da će u tom duhu djelovati i hrvatska deputacija.¹⁷ Taj »narodni odbor« od 400 Hrvata krenuo je 26. ožujka iz Zagreba preko Varaždina, Ptuja, Maribora i Graza, odakle je preko Badena stigao u Beč 29. ožujka. Prolazeći kroz Štajersku Hrvati su dijelili tekst »Zahtjevanja naroda«, kojih će sadržaj utjecati na slovenske narodnjake. U Štajerskoj je hrvatska deputacija pobudila veliko zanimanje u štajerskih seljaka, koji su, iz socijalno-ekonomskih razloga i pod dojmom političkog pokreta u Hrvata, izjavljivali da će »s Hrvatskom u kojoj su svi slobodni«.¹⁸ A to je bio bitan

¹³ M. Krešić, Autobiografija, Zagreb 1898, 86; J. Horvat, Ljudevit Gaj, Zagreb 1975, 252.

¹⁴ J. Horvat, n. dj., 254.

¹⁵ B. Šulek je, napr., u povodu revolucionarnih događaja u Beču, napisao 22. ožujka članak »Želje Hrvata«, koji, po njemu, traže da im se cjelovitost »domovine povрати«, s tim da se Dalmacija i »Granica« »pripoji« Hrvatskoj. Ali smatra, naprotiv, da je još preuranjeno govoriti o sjedinjenju Hrvata i Slovenaca: »Zasada mučimo o Kranjskoj, Istriji i t. d., koja je jednoč također s Hrvatskom bila združena.« Istaknuo je istodobno povoljniji politički položaj Slovenaca u odnosu na Hrvate: »Naša braća Slovenci (Kranjci, Štajerci, Korušci i Istrijanci), koje smo mi bili privikli gledati s nekim ponosom i sažaljenjem, uživaju sada veću slobodu, veću jednakost nego mi. Oni imaju ustav, imaju odgovorni ministerium.« Novine d. h. sl. 24, 22. ožujka 1848, 95; preštampano u knjizi: B. Šulek, Izabrani članci, Zagreb 1952, 85—88.

¹⁶ J. Šidak, Historijska čitanka za hrvatsku povijest I, Zagreb 1952, 190—191.

¹⁷ A. T. Brlić, Dnevnik, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 4023; 29. ožujka 1848. razgovarali su o »idei zapadnog Jugoslavjanstva u kom će djelovati i naša Deputacija«.

¹⁸ Novine d. h. sl. 31, 6. travnja 1848, 121.

i odlučan razlog u štajerskih i kranjskih seljaka koji su u svibnju i lipnju mjesecu izrazili želju za sjedinjenje s Hrvatskom. U Beču je hrvatsku deputaciju dočekala »slavjanska legija«, u kojoj je bilo i Slovenaca. Hrvatima se tom prilikom pozdravnim govorom obratio i tajnik društva »Slovenija« P. Kozler,¹⁹ jedan od potpisnika naprijed spomenutih proglaša.

Hrvati su 31. ožujka predali kralju sažetak »Zahtjevanja« u obliku predstavlke i isti dan se sastali s delegacijama austrijskih Slavena — Česima, Slovacima, Poljacima i vojvođanskim Srbima, te Slovincima; bila je to prva »slavjanska skupština« na kojoj je zaključeno da će im »sloboda sviuh Slavjana« biti »od sada kano i do sada glavno načelo i poslovice«.²⁰ Zbog općih događaja i odlučnih zahtijevanja raznih delegacija, neki su očevici u Beču smatrali da se Monarhija raspada. U tom slučaju, javlja dopisnik iz Beča, bečki Slovenci — kojih su se predstavnici tješnje povezali s hrvatskom delegacijom — izrazili su želju da se ujedine s Hrvatskom.²¹

Od svih austrijskih Slavena, nije u Beč jedino došla delegacija Slovenaca. Zato su 2. travnja istaknuti hrvatski, češki i poljski poslanici, okupljeni na sastanku »slavjanskog odbora« a među kojima je bio i F. Miklošič, zaključili da se odmah »sastavi proglas na Slovence u Kranjskoj, Koruškoj i Štajerskoj, kojim će se također u slavjansko kolo pozvati«.²² Na temelju tog zaključka sastavio je A. Globočnik — prijašnji ilirac, tajnik društva »Slovenija« u Beču, također potpisnik spomenutih proglaša od 20. i 21. ožujka i adrese kranjskom zemaljskom saboru²³ — proglas Slovincima. Bio je to jedan od prvih političkih programa »Ujedinjene Slovenije« koji je sadržavao i zahtjev za ujedinjenje Slovenaca i Hrvata.²⁴ »Slavjanski poslanici u Beču«, Hrvati i Česi,²⁵ uputili su 5. travnja Slovincima taj proglas u kojem su ih prema pobliže neodređenoj političkoj koncepciji austroslavizma i načelu narodnog prava, pozvali da se ujedine u jedinstveno političko tijelo — Sloveniju. A pošto se sjedine u nacionalno-političku jedinicu, pozvali su Slovence da se ujedine s Hrvatima.

Za vrijeme boravka hrvatske delegacije u Beču uspostavljeni su tješnji odnosi između Hrvata i Slovenaca. Istaknuti Hrvati (Lj. Gaj, I. Kukuljević, A. Vranjican, J. J. Strossmayer, A. T. Brlić, S. Pejaković i dr.) i Slovenci (P. Kozler, A. Globočnik, F. Miklošič, M. Dolenc i dr.) smatrali su da je neophodno tješnje povezivanje tih dvaju naroda, a uz to su mišljenje pristali i članovi kranjske delegacije. Hrvati su se, naime, sastali i s kranjskom delegacijom, koja je 9. travnja s J. Bleiweisom na čelu došla u Beč; zacijelo na

¹⁹ Brlić, Dnevnik, 30. ožujka 1848.

²⁰ Novine d. h. sl. 31, 6. travnja 1848, 122.

²¹ Na i. mj., 124.

²² Ilešič, O slovensko-hrvatski zajednici, 279.

²³ Usp.: Apih, n. dj., 77—78; Mal, n. dj., 759.

²⁴ Usp.: Apih, n. dj., 84—85; Ilešič, O slovensko-hrvatski zajednici 1848/49, 279—280; Mal, n. dj., 781; Zwitter, n. dj., 111; M. Prelog, Slavenska renesansa, Zagreb 1924, 221—222.

²⁵ U ime hrvatskih poslanika proglas su potpisali: Lj. Gaj, A. Vranjican, I. Kukuljević, Š. Vojkffy, D. Kušlan i dr., u svemu 29 Hrvata i 8 Čeha; usp. faksimil u Mal, n. dj., 778—779; Novine d. h. sl. 35, 15. travnja 1848, 137.

poticaj Slovenaca u Beču, kranjski su poslanici — prema svjedočanstvu A. T. Brlića — izrazili želju da se Slovenci sjedine s Hrvatskom.²⁶

Važan element za razvitak hrvatsko-slovenskih veza bilo je pitanje daljih odnosa između Hrvata i Mađara. U tome je bio posebno odlučan krug oko Brlića, koji je smatrao da je otcjepljenje i sukob s Mađarima neizbježan. Pod utjecajem tog raspoloženja, F. Kurelac — koji se u Beču povezo sa Slovencima te sastao s Bleiweisom i kranjskom delegacijom i koji će i kasnije imati odlučnu riječ u nastojanju za ujedinjenjem Hrvata i Slovenaca — uputio je iz Beča poziv Dalmatincima, u kojem je izrazio mišljenje da zbog gušenja hrvatskog narodnog imena od strane Mađara »Hrvatim nije obstanka u njihovu društvu«. Bio je to prvi javni glas u Hrvata koji je izrazio mišljenje da im je nužno odvojiti se od Mađara. Pri tom je istakao kao neophodan uvjet sjedinjenje hrvatskih zemalja, a zatim bi se teritorijalno ujedinjena Hrvatska sjedinila sa Slovincima i vojvođanskim Srbima.²⁷

Prema tome, boravak hrvatske delegacije u Beču u prvoj polovini mjeseca travnja utjecao je na zbliženje Hrvata i Slovenaca. Ti su se događaji odrazili također u članku I. Kukuljevića: »Kakva trēba da bude u obće politika naša«. ²⁸ Kukuljević polazi sa stajališta »slobode, jednakosti i bratinstva svih Slavjana«, te na temelju načela prirodnog i narodnog prava zahtijeva od austrijskog cara da Hrvatima »one strane što bērže pridruži, koje po historii i zakonu, ili po kērvi i porēklu, našoj dēržavi ili našem jugoslavjanskomu narodu pripadaju. Po onih razumēvamo Dalmaciju, istrianske otoke sa istriansko-hērvatskimi okružji i nēkoja pogranična mesta Kranjske, ²⁹ na druge spada sva Kranjska i slovenska Koruška i Štajerska.« U poblize određenje te zajednice »jugoslavjanske« on ne ulazi, kao što je uopće nedostajalo u Hrvata i Slovenaca razrađene koncepcije o njihovu političkom ujedinjenju. Kukuljević je ujedinjenje hrvatskih i slovenskih zemalja zamislio kao »slobodni savez«, u kojoj bi političkoj zajednici svaki narod zadržao svoja posebna nacionalna obilježja i slobodu: »Samo se po sebi razumēva, da sve te dēržave ništa ne bi s nami vezalo nego obćeniti sabor i banska čast; jer bi se svakoj dēržavi njezino posebno privlastjeno unutarnje upravljanje neoskvērnjeno uzdržati moralo. Ne bi se po tome misliti moglo, da koja od ovih dēržavah pod nas spada, nego da je s nami sdružena. Priklopljenjem ovim došle bi one u slobodan savez s Hrvatskom i Slavoniom (...)« Hrvati i Slovenci kročili bi dakle — poštivajući jezičnu, kulturnu i političku individualnost — svaki za sebe s punom unutrašnjom autonomijom u dalji razvoj. Time bi, smatra Kukuljević, »stupili u kolo istoga duha, a zadēržali bi i nadalje posebne forme«. ³⁰

Slične su koncepcije o »užjem Savezu« Hrvata i Slovenaca sadržane u »Mislima« o uređenju odnosa između Ugarske i »trojedne Kraljevine«. Taj prijedlog potječe od grupe »nekih Domorodacah«, a sastavljen je potkraj

²⁶ Brlić, Dnevnik, 9. i 12. travnja 1848.

²⁷ Zora Dalmatinska 16, 17. travnja 1848, 61—63.

²⁸ Tim je člankom Kukuljević zacrtao osnovne smjernice tadašnjoj hrvatskoj politici, a u javnosti prvi potaknuo misao da se sazove slavenski kongres.

²⁹ Radi se o Beloj Krajini; usp. o tome: Lj. Hauptmann, O postanku hrvatske granice prema Kranjskoj, Šišićev zbornik, Zagreb 1929, 77—100.

³⁰ Novine d. h. sl. 37, 20. travnja 1848, 145.

travnja ili u početku svibnja; u njemu se govori, uz ostalo, o sjedinjenju hrvatskih zemalja i »odcepljenju od Ugarske«. U državnopravnom pitanju odnosa prema Ugarskoj autori »Misli« zastupaju ideju o potpunom otcjepljenju; u tome su se složili sa stajalištem koje je zauzeo krug oko A. T. Brlića u Beču, a istu je misao izrazio, kako smo naveli, i F. Kurelac. Bila su to ona gledišta koja će hrvatsku politiku odvesti na put austroslavizma,³¹ i koja će politička koncepcija odrediti tadašnji opseg jugoslavenske ideje. Uza sve to autori prijedloga o kojemu je riječ, a te su misli sadržane i u drugim programatskim spisima Hrvata u proljeće 1848, smatraju da je i dalje potreban prijateljski sporazum s Ugarskom o trgovini i drugim »komšinskim obnašanjima«. Nadalje su zahtijevali, kao i Kukuljević, da Hrvati stupe u »uži Savez« sa slovenskim zemljama.³²

U isto doba s pojavom navedenih koncepcija u Hrvata javljaju se i dalje analogne misli u slovenskom narodnom programu »Ujedinjene Slovenije«. Polazeći od jezično-nacionalnog principa, M. Majar je na početku travnja u svojoj peticiji — koju je također napisao pod utjecajem hrvatskog političkog pokreta i »Zahtjevanja naroda« — zahtijevao »da se imaju Slovenci kao jedan narod smatrati i posebni sabor držati«. Prema tome, najprije treba provesti ujedinjenje slovenskih zemalja i postići političku autonomiju ujedinjene Slovenije s posebnim državnim saborom. U slovenskom narodnom pokretu 1848. ta je misao — izražena, kako je rečeno, tada prvi put tako jasno u novijoj povijesti slovenskog naroda — dobila svoje političko značenje i cilj, koji je put, nasuprot Njemačkom savezu, vodio do jugoslavenske političke zajednice. Ta je koncepcija izražena u zahtjevu da bi Slovenci »s našom carskoj dynastii vèrnóm bratjom u Hèrvatskoj, Slavonii i Dalmaciji u bližnji savez stupiti mogli«.³³

Peticiju M. Majara anonimni je učenik bogoslovije u Celovcu uklopio u svoj dopis, datiran 4. travnja, i poslao je u Gajeve novine s namjerom, dakako, da Hrvate upozna sa slovenskim narodnim programom i, kao njegov sastavni dio, njegovom jugoslavenskom koncepcijom. Jednako kao što su širili narodni program »Ujedinjene Slovenije«, slovenski rodoljubi su razvijali i »ideu uzajamnosti« između Slovenaca i Hrvata. »Svaki vèrli Slovenac izpovèda« — piše dopisnik o kome je riječ — »da se je probudila pèrvo neznana spavajuća idea uzajamnosti i ljubavi prama bratji Hèrvatóm. Ja i ostali vèrni sinovi Slovenije pripovèdamo po poslanicah bratinsku ljubav (...)« Prema tom svjedočanstvu, slovenski su narodnjaci peticiju M. Majara — koja sadržava

³¹ Usp.: J. Šidak, Austroslavizam i Slaveni kongres u Pragu 1848, Histo-rijski pregled VI, Zagreb 1960, 204—218; isti, Poslanstvo hrvatskog sabora austrijskom parlamentu g. 1848, Radovi Fil. fakulteta 3, Zagreb 1960, 6—13.

³² »Što se na dalje naša Komšinska i tergovačka obnašanja prama Ungarskoj tiče i kako se urediti imadu — nemanje kako bi mi sa Ilirskim Kraljevstvom [slovenske pokrajine osim Štajerske; P. K.] i Dolnjom Štajerskom u užji Savez stupiti mogli, o tom bi jedan državni Odbor, u sporazumljenju s Ugarskim Ministeriumom, i Ilirskog kraljevstva, kanoti i susedni Štajeracah Sabor predlog sastavljen prineti, odkuda se na Ungarsku očitovanje izdati i na Bratju Slavjansku Štajera i ostali pisati se bi imalo.« J. Šidak, Prilozi hrvatskoj povijesti za revolucije 1848, Radovi Instituta za hrvatsku povijest 9, Zagreb 1976, 79.

³³ Novine d. h. sl. 33, 11. travnja 1848, 131.

slovenski narodni program i zahtjev za političko ujedinjenje s Hrvatskom — organizirano širili po slovenskim pokrajinama: »Ovakve liste rasposlasmo ovih danah po svih slovenskih krajevih, da bi iskreni rodoljubi podpise sabirali i opomenuli, što bi se pri ovih petitiah proměniti i dodati moglo. Kada bi se ovako mnogo podpisanih sabralo, poslali bi deputaciju, kojoj bi se priklopili bečki Slavjani, k caru. I gledaj brate, ravno kada ovo pišem, dojde věst, da su i ljubljanski i gradački djaci i Slavjani baš ovake petitie sastavili, kao i mi, i sabiraju podpisanike (. . .)«³⁴

Upravo se takav program »Ujedinjene Slovenije«, sadržavajući i zahtjev za ujedinjenje s Hrvatskom, posebno širio u Štajerskoj; slovenski rodoljubi su jednako tako prihvatili pozive Hrvata i dalje ih širili među štajerskim seljacima, koji su svoje želje za sjedinjenje s Hrvatskom podnijeli Hrvatskom saboru. A o tome svjedoči i dopis iz »dolnje Štajerske« u kojem Slovenac Jernej piše kako želje Hrvata »da se i mi Slovenci po starih nekdanjih međah opet s vama sjedinimo jesu također i naše. Svaki slovenski domorodac mora iskreno želiti, da se sruši ovaj kitajski (chinezki) zid, koi je vas Hèrvate kano inostrance od nas dèlio, i da se kano bratja jednoga naroda slavjanskoga sdružimo.«³⁵ U istom članku dopisnik piše o ekonomskim odnosima Slovenaca i Hrvata, a uz politički sadržaj iznosi i socijalni problem na slovenskom selu. Prema svjedočanstvu dopisnika, Slovenci su, osobito oni u pograničnim krajevima, pomno pratili događaje u Hrvatskoj. O tim zbivanjima, poglavito o stanju na hrvatskom selu, slovenski su seljaci, kako ćemo dalje vidjeti, također bili dobro obaviješteni.

Pod utjecajem takva raspoloženja nastala je i »Molbenica slovenskih rodoljubah«, koji su se u ime Slovenaca obratili »prestolu cesarskom« da mu iznesu svoje »želje i potrebe«. U tom narodno-političkom programu slovenski rodoljubi uz ostalo traže, kao i Majar u svojoj peticiji, da najprije »trěba učiniti naredbe, kako bi se Slovenci kao narod sjedinili i svoj obći sabor dobili«. Zahtijevajući da se Slovenci, na čitavom etničkom području, sjedine u jedinstvenu Sloveniju, njih je i u tom slučaju, suprotstavljajući se velikonjemačkoj ideji, vodio put do jugoslavenske političke zajednice, koja je misao nastala i na poticaj tadašnje hrvatske politike, što potvrđuje ne samo da su ti zahtjevi objavljeni u Gajevim novinama, već i sadržaj »Molbenice« u kojem Slovenci zahtijevaju da bi »s našom vitežkom, vašemu ces. veličanstvu uvěk vèrnom bratjom u Hèrvatskoj, Slavonii i Dalmaciji u užji savez stupili. Dok se ovo ne učini« — zaključuju oni — »slabo će nam se pomoći.«³⁶ Treba također istaći da se i u tom slučaju »slovenski rodoljubi« zanimaju, uz nacionalno-političke, i za socijalne probleme na slovenskom selu, pridružujući se zahtjevu za »odkup desetine i robote«.

Kako u Hrvata tako i u Slovenaca na početku 1848. pojavili su se, dakle, analogni zahtjevi o stupanju u »bližnji savez« i to, dakako, istodobno s pojavom mišljenja o postojanju posebnih nacionalnih svijesti. Štoviše, tek poslije spoznaje o postojanju posebne slovenske i hrvatske nacionalne individualnosti, mogli su se javiti zahtjevi o njihovu ujedinjenju u jugoslavensku političku zajednicu.

³⁴ Na i. mj., str. 132; usp. i: Agramer Zeitung 38, 13. travnja 1848, 185.

³⁵ Novine d. h. sl. 38, 22. travnja 1848, 152.

³⁶ Na i. mj.

Misao o nešto širem savezu, osim s Hrvatskom, izrazio je u to vrijeme, u ime »naroda slovenskog«, jedino odbor društva »Slovenija Koruška« u predstavi koju je S. Vraz, kao njihov »poklisar«, trebao podnijeti 15. svibnja skupštini u Sr. Karlovcima.³⁷ Jugoslavenska koncepcija u Slovenaca tom je prilikom proširena na savez triju naroda: Slovenaca, Hrvata i vojvođanskih Srba, koji bi se trebali »složno ujediniti« na principu »narodnosti, slobode, jednakosti i bratinstva«.³⁸

Međutim, polazeći od jezično-nacionalnog načela, narodnjaci su u Štajerskoj izjavljivali da su oni »Slovenci i žele Slovenci ostati«, te zahtijevali, protivajući se »Njemačkom savezu«, da se Slovenci »s našom bratjom Hrvati i Slavonci sjedine«.³⁹ A prema svjedočanstvu nepoznatog dopisnika, »Molbenica slovenskih rodoljubah« — koja je objavljena u 38. broju Gajevih novina i, kako smo istakli, uz slovenski narodni program, postavlja zahtjev da Slovenci stupe s Hrvatskom u »užji savez« — »ima već na Štajeru više hiljada podpisah«.

Jugoslavenska politička koncepcija u Slovenaca 1848. bila je, dakle, samo dio slovenskog narodnog programa. Iako su se te dvije političke ideje uzajamno prožimale, ipak su njihova povezanost i razlike bile uvijek dovoljno istaknute. Vlastiti zahtjevi da stupe s Hrvatskom u »užji savez«, kao i odgovori na pozive Hrvata za ujedinjenje u političku zajednicu, nastali su u liberalnih Slovenaca istodobno s programom »Ujedinjene Slovenije«.⁴⁰ Na drugoj strani, u sadržaju političkih programatskih tekstova u Hrvata možemo uočiti također razliku kada traže teritorijalno sjedinjenje hrvatskih zemalja i zahtjeva o ujedinjenju sa Slovencima u poblize neodređeni politički savez, a ta je misao o jugoslavenskoj zajednici utjecala i na stvaranje istovjetnog zaključka na Hrvatskom saboru na početku lipnja.

U Gajevim novinama je 18. svibnja izašla »naredba o pozivanju i zastupanju« Hrvatskog sabora, koji se trebao sastati 5. lipnja 1848; uz brojne hrvatske zastupnike, »koji će imati na budućem kraljevinah ovih saboru mjesto«, »dat će se« — ističe se tada — »pristojno mjesto zastupnikom kojegoder druge austrijsko-slavjanske pokrajine, ako bi sabor naš svojom nazočnostju ukrasiti htjeli«.⁴¹ Slovenci su se samo dijelom odazvali na taj poziv i poslali na Hrvatski sabor svoje zastupnike. Naravno, i slovenski seljaci su, pogotovu oni u pograničnim krajevima, polagali nade u taj sabor na koji su uputili svoje »molbe«. Osim toga, u travnju i svibnju su dolazile mnogobrojne delegacije hrvatskih seljaka u Zagreb k banu Jelačiću i Lj. Gaju, kojom bi prilikom uputile budućem saboru, s brojnim potpisima, peticije s različitim zahtjevima. Tako su dolazili i iz neposredne blizine, gdje su slovenski seljaci također skupljali potpise i u svojim peticijama izrazili želju za sjedinjenje s Hrvat-

³⁷ Usp.: F. Ilešič, Stanko Vraz, slovenski pooblašćenec za srbsko narodno skupšćino, Zbornik MS IX, Ljubljana 1907.

³⁸ Srbske Novine 70, 30. srpnja 1848, 455.

³⁹ Novine d. h. sl. 48, 16. svibnja 1848, 194.

⁴⁰ U historiografiji se nije ulazilo u poblize objašnjenje tih složenih problema; usp.: Apih, n. dj., 77—80, 84—90, 102, 121, 126, 128—132; Ilešič, O slovensko-hrvatski zajednici, u kojem radu nije ni postavio pitanja takve vrste; dok Petre, n. dj., i Prijatelj, n. dj., govore pretežno o problemima jezika i literature.

⁴¹ Novine d. h. sl. 49, 18. svibnja 1848, 197—198.

skom. Štoviše, štajerski seljaci su se, kako ćemo dalje vidjeti, potkraj svibnja povezali s nama nepoznatim Hrvatima i pregovarali s njima o ujedinjenju.

Kako se približavao dan otvaranja Hrvatskog sabora, tako je zahtjev za ujedinjenje Hrvata sa Slovencima u »užji savez« dobivao sve jasniji sadržaj. Pozivajući se na prirodno i narodno pravo, koje »potvrđuje nam današnja revolucija«, I. Kukuljević smatra da je austrijskim Slavenima »neodložno nužno«, ako su u sebi objavili »dostojanstvo čovječstva i naroda«, da »krèpko, složno i odvažno bez svakog obziranja na noge stanu, i sebe sa svimi ostalimi narodi europejskimi usporede«, te svrgnu i razderu »svaku svezu« koja im to njihovo prirodno pravo ne bude htjela priznati. U skladu sa svojim naprijed spomenutim mišljenjem, odlučno zahtijeva da Hrvati osnuju na temelju prirodnog i narodnog prava »našu zgradu narodno dèržavnu« i da se ujedine s najsirodnijim narodima, te da ujedno označe »uzajamne mère za odnošenje sa inorodnim pucima«; sve to pak treba odmah provesti u »dèlo, neobzirući se na sankciju i pripoznavanje nepriateljskih stranah«.42 Dakako, Kukuljević misli na političko ujedinjenje sa Slovencima i vojvođanskim Srbima, koje Hrvati trebaju privući u »narodne dèržavne hèrpice« — i to, poštujući narodno načelo, na federativnom principu. Time je jugoslavenska ideja dobila svoj opseg, uvjetovan tadašnjom hrvatskom politikom.

Hrvati su u svojim programima zahtijevali i vodili takvu javnu političku djelatnost koju su odobravali i kasnije slijedili mnogi slovenski liberali, unatoč tome što su mnogi slovenski svećenici, bivši pristaše ilirskih ideja, u početku revolucije zamjerali Hrvatima pretjerani radikalizam. Pored jugoslaventstva bila je to kasnije razrađena politika austroslavizma, koja je nastala u Čeha i koju su političku koncepciju podjednako prihvatili Hrvati i Slovenci, uvidjevši da u opstanku Habsburške Monarhije, za koju su vjerovali da će se preurediti na federativnom principu, leži jamstvo i sigurnost njihove narodnosti, ugrožene i od Ugarske i od Velike Njemačke.

Upravo je takav politički program izložio B. Šulek u Gajevim novinama 10. lipnja 1848, u vrijeme saborskog zasjedanja. Istog dana je Hrvatski sabor donio zaključak u kojem je odlučeno da Hrvatska »nepriзнаje magjarski ministerium« i da se želi »sdružiti s austrijskim cesarovinom«.43 Šulek je polazio od osnovnog gledišta, uvjetovanog tadašnjom političkom zbiljom i misaonom situacijom, da se opstanak Hrvatske može osigurati samo ako se potpuno otcijepi od Ugarske i »čvèrsto sdružiti« s Austrijom, za koju je vjerovao da je od 15. ožujka postala »slavjanska« država: »s njom dakle, jer nas i tako pragmatička sanctia veže, trèba da se ne stopimo, nego samo čvèrsto sdružimo (...)« U skladu s političkom koncepcijom austroslavizma, stupanjem u politički savez s Austrijom, Hrvati bi se ujedno »sdružili« s ostalim Slavenima u Monarhiji, te bi »bèrže i lasnie« ostvarili teritorijalno ujedinjenje hrvatskih zemalja i političko sjedinjenje sa Slovencima. A taj politički savez, u kojem bi »učvèrstili našu slobodu i samostalnost«, opravdavao je Šulek ne samo političkim nego i ekonomskim razlozima.44

42 Na i. mj., 53, 27. svibnja 1848, 213.

43 Na i. mj., 59, 10. lipnja 1848, 239.

44 Na i. mj., str. 238.

Analogno tome, anonimni je rodoljub iz »Sekove na Štajeru« — u dopisu datiranom 20. svibnja a objavljenom u Gajevim novinama 1. lipnja, neposredno pred zasjedanje Hrvatskog sabora — sažeo narodni i politički program u Slovenaca, koji su, prema njegovu svjedočanstvu, širila društva »Slovenija« iz Graza i Beča. Smatrao je da osnovni cilj Slovenaca jest »uzdignutje slovenske narodnosti«; na tome se osniva zahtjev — dakako, kao »neobhodni uvjet« nacionalne i političke djelatnosti — za ujedinjenje Slovenaca na etničkom načelu »u jedno tjeło državno« i za javnu uporabu slovenskog jezika. Na taj je način suprotstavio slovensku narodnu i političku individualnost velikonjemačkom programu, zahtijevajući, u skladu s politikom austroslavizma, da Slovenija »odstupi od nječkog 'bunda'«, a nasuprot tom savezu istaknuo želju Slovenaca da se »uže skopčaju s bratjom našom hrvatskom«. ⁴⁵

Upravo su takav program narodnjaci širili po najugroženijim slovenskim pokrajinama, Štajerskoj i Koruškoj, u vrijeme izbora poslanika za parlament u Frankfurtu. Suprotstavljajući se Njemačkom savezu, kako je javio drugi slovenski rodoljub, »narodnost slovensku branilo (je) samo svetjenstvo i prosti puk«, dok su naprotiv »velikaši i urednici (činovnici)« većinom »germanomani«. Osnovna je zadaća »bila duhovništva prosti puk poučiti i izjasniti mu, kamo směřaju Njēnci« i, nasuprot tome, »puku obznaniiti proglas društva 'Slovenije' u Beču i okružno pismo g. Majera«. ⁴⁶ Ta će se djelatnost na stanovit način odraziti u pokretu štajerskih seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom.

Naravno, u tom je slučaju na slovenske seljake utjecao hrvatski politički pokret, ali je u tome, uz naznačene činioce, odlučnu ulogu imalo i društvo »Slovenija« u Grazu. U svom programu, ⁴⁷ objavljenom 22. travnja, ono polazi sa stajališta o višenacionalnoj Austriji, a prema tom gledištu pojedini se narodi razlikuju po jeziku i svaki narod, štoviše, ima po prirodi pravo da slobodno razvija svoju narodnost. Polazeći, prema tome, od jezično-nacionalnog i etničkog načela, Slovenci su zahtijevali političko ujedinjenje u jedno državno tijelo i okupljanje sviju njih u jedan narod. Nadalje su zahtijevali da se »po uzajamnom sporazumijevanju« tješnje povežu s Hrvatima na ekonomskom i kulturnom polju — ukidanjem carinske granice, otvaranjem zajedničkih »viših škola« i dr. — a poslije bi zacijelo slijedilo političko sjedinjenje.

Na razvitak slovenskog narodnog pokreta, u širenju programa »Ujedinjene Slovenije« i jugoslavenske orijentacije, uz dra Š. Kočevara, O. Cafa i dr., osobito je utjecao dr Josip Muršec. On je bio jedan od osnivača društva »Slovenija« u Grazu i njegov tajnik. Još prije no što je to ovo društvo učinilo, Muršec je izložio slovenski narodni program u listu »Gratzer Zeitung«. ⁴⁸ U njemu zastupa mišljenje da prirodno pravo daje slobodu svakom narodu da razvija vlastiti jezik, a time posebnu kulturnu, nacionalnu i političku individualnost. Polazeći, dakle, od prirodnog prava, jezično-nacionalnog principa i

⁴⁵ Na i. mj., 55, 1. lipnja 1848, 223.

⁴⁶ Na i. mj.

⁴⁷ Gratzer Zeitung, 22. IV 1848; S. G r a n d a, Graška Slovenija v letu 1848/1849, ZČ XXVIII, sv. 1—2, Ljubljana 1974, 52—53; Apih, n. dj., 88—89.

⁴⁸ J. M u r š e c, Theilweise Beleuchtung der drückenden Sprach- und damit verknüpften Lebensverhältnisse der Slovenen in Steiermark, Krain, Kärnthen, Istrien, im Triestiner und Görzer Gebiete, Gratzer Zeitung, 17., 18., 22. i 26. IV 1848; usp.: Apih, n. dj., 124—126; Granda, n. dj., 54—56; Petre, n. dj., 316—317.

politike austroslavizma, odbacio je svaku vezu s Njemačkim savezom i zahtijevao ujedinjenje svih Slovenaca u jedinstvenu političku cjelinu, te savez Slovenaca i Hrvata.⁴⁹

O međusobnim odnosima Slovenaca i Hrvata svjedoči i dopis u Gajevim novinama od 1. lipnja, koji je potpisan u ime društva »Slovenija« u Grazu. To je društvo uskoro zatim poslalo Š. Kočevara na Hrvatski sabor u kojem je on 9. lipnja održao svoju besjedu. U spomenutom dopisu, koji je u mnogim svojim pojedinostima značajan, Slovenci ističu da oni, probuđeni narodnim osjećajem, pomno prate politički pokret u Hrvata i slijede njegove ideje: »...tudi mi, dozđaj zastran narodnosti zapušćani ino potlačeni Slovenci se začnemo gibati, začnemo Vas naše ljube brate nasledovati, vaše želje našim pridružiti«. Štoviše, smatraju, misleći na ilirski pokret, da su Hrvati prvi »narodnosti se poprimili med jugoslavjanskimi narodi«, pa su se preko ilirizma i »Slovinci zdaj probudili« i prihvatili slovensko nacionalno ime. Na kraju su — polazeći, dakle, od posebnih nacionalnih svijesti — izrazili želju da se Slovenci »združe« s Hrvatima u obrani od zajedničkih neprijatelja.⁵⁰

Prema tome, misao o okupljanju Hrvata i Slovenaca u političku zajednicu, koja se sve češće i sa sve jasnijim sadržajem pojavljivala u političkim programima Hrvata, nalazimo jednako zastupljenu i u slovenskom narodno-političkom programu »Ujedinjene Slovenije«, ali ne izvan i mimo toga programa.⁵¹ Iz toga slijedi da nije točna tvrdnja kako su u Slovenaca bili »osamljeni glasovi«⁵² za sjedinjenje s Hrvatskom. Naprotiv, navedeni primjeri pokazuju da se u političkim programima slovenskih liberalnih krugova, zajedno s programom »Ujedinjene Slovenije«, sve češće zahtijeva i sjedinjenje s Hrvatima.⁵³ Slovenski narodnjaci, koji su bili neposredno povezani s narodom, širili su ove koncepcije također među seljake, o čemu svjedoče i naši dokumenti, koji ćemo primjer, do sada jedini takve vrste, pobliže iznijeti u drugom dijelu ove rasprave. Baš zato se pokret slovenskih seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom ne može razumjeti bez prethodnog razvoja tog mišljenja i, s tim u vezi, bez činjenice da su pojedini slovenski rodoljubi djelovali na seljake u tom smislu.

Uza sve konačne neuspjehe političkih težnji u Hrvata i Slovenaca, njihovi politički odnosi 1848, izraženi poglavito kao dio nacionalnog i političkog programa u zahtjevu za zajedničko sjedinjenje u »užji savez«, zaslužuju, zbog svog značenja za dalji razvoj, posebnu pažnju. Tada su, naime, prvi put u povijesti njihovih kulturnih i političkih odnosa učinjeni pokušaji da se izlože koncepcije koje bi mogle poslužiti kao temelj za njihovo ravnopravno ujedinjenje u jugoslavensku političku zajednicu. A taj je zahtjev, koji je trebao postati pouzdano jamstvo budućeg ujedinjenja, izražen na Hrvatskom saboru, koji je otvoren 5. lipnja 1848. Istoga dana, prilikom svoga »umještenja ili instalacije«, ban Jelačić je održao govor, u kojem je u mnogim pojedinostima najavio politički program, o kojim se problemima potom u saboru rasprav-

⁴⁹ Usp. i Mal, n. dj., 327.

⁵⁰ Novine d. h. sl. 55, 1. lipnja 1848, 221.

⁵¹ Usp. i Zwitter, n. dj., 115.

⁵² Apih, n. dj., 90.

⁵³ Usp. i F. Gestrin — V. Melik, Slovenska zgodovina 1792—1918, Ljubljana 1966, 104.

ljalo. U tom govoru je između ostaloga istaknuo da se »na temelju slobode, jednakosti i bratinstva osnivaju« i da se moraju »osnivati sva odnošenja među vladom i narodom, među državom i državom, među narodom i narodom«. S obzirom, pak, na slavensku orijentaciju u Hrvata, Jelačić je naglasio da se »sya sympathia i ljubav pram suplemenikom našim slavjanskim proteže jedino na narode, nipošto pako na vlade njihove, jerbo u toj sveobćoj uzajamnoj ljubavi nalazimo najjače jamstvo narodnog života našeg«. ⁵⁴

Pozdravljajući otvaranje Hrvatskog sabora, uredništvo je »Saborskih novina« izrazilo misao da će na njemu biti poglavito riješeno pitanje ujedinjenja hrvatskog naroda, ali je istaklo da je »i sudbina jugoslavenstva usko također skopčana sa sretnim rješanjem životnog ovog za nas pitanja«. ⁵⁵ Prema njegovu mišljenju, zbog političkih okolnosti neophodno je da se Hrvatska sjedini s »ostalimi granami naroda jugoslavenskoga«. Prema tome, suvremenici su polagali nade u Hrvatski sabor, smatrajući da će na njemu biti riješena sudbina hrvatstva i jugoslavenstva u Monarhiji: da će se Hrvatska teritorijalno ujediniti i zatim stupiti u političku zajednicu sa Slovencima i vojvođanskim Srbima. ⁵⁶

Hrvati su na tom saboru razvili političku misao o preuređenju Habsburške Monarhije, koja je koncepcija u to vrijeme doista bila najdosljednije izraženi program jedne srednjoevropske federacije. ⁵⁷ U članku XI Hrvatski sabor je — polazeći od politike austroslavizma, ⁵⁸ jezično-nacionalnog načela i federalizma, prema kojem bi se u jednoj od federalnih jedinica okupili Hrvati, Slovenci i vojvođanski Srbi — u t. 6. zaključio: »Da se kraljevina Dalmatinska kao čeloviti dio sa trojednom kraljevinom sjedini, — a ostale jugoslavjanske pokrajine monarkie austrijske, kao što je novoustrojena vojvodina Sèrbska, zatim dolnja Štajerska, Koruška, Kranjska, Istria i Gorica da se u bližnji savez s onima kraljevinama metnu.« ⁵⁹ To su, nadalje, bile »odluke i želje« Hrvata koje je zaključke »representacija zastupnika« hrvatskih podnijela kralju na »potvrđenje«.

Misao o jugoslavenskoj političkoj zajednici koja je tom prilikom izražena, logična je posljedica hrvatskog političkog pokreta 1848; ali je nesumnjivo i to da je na odluku Hrvata o stupanju u državnopravni savez sa Slovencima utjecalo također stajalište Slovenaca koje su izrazili prije, na dan otvaranja i tokom zasjedanja Hrvatskog sabora. Naime, na dan otvaranja Hrvatskog sabora 5. lipnja u Zagreb je došao neki »slovenski odbor« koji je istog dana prisustvovao uvođenju u dužnost bana Jelačića — o čemu поблиže govori B. Šu-

⁵⁴ Novine d. h. sl. 57, 6. lipnja 1848, 230.

⁵⁵ Saborske novine 1, 6. lipnja 1848, 1.

⁵⁶ »Sabor naš opredeljen je da bude sveto ono mjesto na kom će se sloboda ili ropstvo, život ili smert Slavjanah južnih rešiti.« Saborske novine 4, 12. lipnja 1848, 13; usp. i br. 2, 7. lipnja, str. 5—8.

⁵⁷ Šidak, Jugoslavenska ideja u hrvatskoj politici do I svjetskog rata, n. dj., 72.

⁵⁸ »[...] sabor ovaj želeći celokupnost austrijske monarkie uzdržati, slobodu naroda svog političnimi garanciami osigurati, razcèpkane udove njegove u jedno skopčati [...]« Zapisnik sabora trojedne kraljevine, 7.

⁵⁹ Zapisnik sabora trojedne kraljevine, tiskan u tiskari Lj. Gaja u Zagrebu 1848, 7; usp.: Novine d. h. sl. 63, 20. lipnja 1848, 255; Saborske novine 6, 17. lipnja 1848, 22.

lek.⁶⁰ Tom su prilikom »slovenski poslanici« iz Kranjske, Koroške, Štajerske i Istre predali Hrvatskom saboru peticiju u kojoj su tražili sjedinjenje s Hrvatskom.⁶¹ A o tome u listu »Slovenija«⁶² izvještava i Majar: »Naši sosedi in bratji Horvati in Serblji so se prijateljsko združili na zboru v Zagrebu v početku Junia letos in tudi Slovenci želimo z njimi se združiti, zato so tudi iz Štajerske in iz Kranjske dežele nekteri slovenski poslaniki v Zagreb prišli, da bi Hrvate in Serblje prijateljsko pozdravili.«⁶³

Nije poznato da li su slovenski poslanici o kojima je riječ ostali duže vrijeme u Zagrebu, ali je sigurno da je na Hrvatskom saboru u početku lipnja osim Slovenca Radoslava⁶⁴ bio prisutan Š. Kočevar. On je kao poslanik društva »Slovenija« u Grazu predao saboru molbu u kojoj Slovenci traže sjedinjenje s Hrvatskom.⁶⁵ U tom dokumentu Slovenci izražavaju misao da oni do 1848. nisu »mogli poznati niti samih sebe med seboj«, pa zato nisu mogli ni misliti o bližem povezivanju s Hrvatima; ali pod utjecajem revolucionarnih događaja, koji su donijeli »slobodu in samostalnost vsem narodom«, njima je konačno pružena mogućnost da razviju i brane narodnu individualnost i da se s Hrvatima »sporazumemo in stopimo v bratovsku vzajemnost«. Polazeći također od jezično-nacionalnog načela, Slovenci tom prilikom odlučno ističu da konačno moraju braniti ono »kar nam je podelila večna pravica«; budućnost, pak, svoje narodnosti vide osiguranu samo »po vzajemni složnosti in trdnem pouzdanji v naše drage brate Slavjane, posebno pak v vas bližnje bratske sosede Hrvate, Slavonce in Dalmatince in ostale Jugoslavjane«. U skladu s politikom austroslavizma, oni također polaze od neke vrste »neodvisne«, federalistički uređene Monarhije, u kojoj bi zacijelo posebnu federalnu jedinicu činili austrijski »Jugoslavjani«. U tom smislu Slovenci su se obratili Hrvatima da se zauzmu za njihove želje i na kraju izjavili da žele stupiti s njima u savez: »Da se trsimo v bližnjo in ožjo zavezo stopiti z Vami, svojimi brati, v duševnem in materijalnom oziru, tako da bi naša občna prizadevanja bila jednaka in se pravice slovanske narodnosti zadržale neoskrunjene.«

⁶⁰ »Pojas uzajamne ljubavi i simpatije, kojim su danas [1872; P. K.] opasane sve jugoslavenske grane, slavio je svoje doonda nečuveno slavlje godine 1848., kad je srpski patrijarh *hrvatskoga* bana umjestio [instalirao; P. K.], na oči *slovenskoga* odbora, došavšega u Zagreb da izjavi želju Slovenije sjedinjenja s trojednom kraljevinom.« B. Šulek, Ljudevit Gaj, Obzor, br. 71, 1872 (preštampano u knjizi: *Izabrani članci*, 227).

⁶¹ E. I. Ignjatijewitsch, Croaten, Serben und Magyaren, ihre Verhältnisse zu einander und zu Deutschland, Građa za pov. knjiž. hrvatske 16, Zagreb 1948, 40, u vezi sa zasjedanjem Hrvatskog sabora piše: »Eine Petition der Slawen in Krain, Kärnten, Steiermark und Istrien, welche die Vereinigung mit den übrigen illyrischen Provinzen zu einem Staatskörper ansuchte, fand die lebhafteste Theilnahme und Unterstützung.«

⁶² Slovenija 16, 25. kolovoza 1848, 61.

⁶³ Međutim, Ilešič (O slovensko-hrvatski zajednici 282) povezao je tu vijest neopravdano s vijesću o deputaciji slovenskih seljaka — »krainerische (slovenische) Deputation« — iz lista »Agramer Zeitung«, o čemu ćemo niže govoriti.

⁶⁴ Luna, 12. kolovoza 1848; Ilešič pretpostavlja da je to bio Radoslav Razlag (na i. mj.).

⁶⁵ Dokument je donio Apih, n. dj., 129—130.

U skladu sa sadržajem te upute koju je Kočevar zacijelo predao Hrvatskom saboru, on je na 5. sjednici od 9. lipnja održao svoj govor, ali se na kraju u ponečem razišao s danim uputama. On je, naime, također položio nadu u uspjeh hrvatskog pokreta, pa je, štoviše, u »obstanku trojedne kraljevine« vidio također opstanak i budućnost Slovenije. »Za sada« — ističe on — »političko sjedinjenje s vama biaše nemoguće, no narodni naš duh sveudilj jačji biva, i tim nam se i sve većja potreba nameće s vama se sjediniti, koji ste podpor jugoslavjanstva.« Prema tome, daljim razvojem slovenske nacionalne svijesti nužno se, prema njegovu shvaćanju, nameće potreba političkog sjedinjenja s Hrvatima »koji su podpor jugoslavjanstva«. Pa ipak, svoj govor je zaključio trijeznim riječima, koje odražavaju povijesnu stvarnost u Slovenaca: »Naša je najveća želja sjediniti se nu kad zreli budemo, kad narodni duh prodre i ojača.«⁶⁶ Dakle, smatrao je da je o političkom sjedinjenju s Hrvatima još prerano govoriti; prema njegovu mišljenju trebalo je dalje razvijati slovensku nacionalnu svijest i ujediniti sve Slovence, a tek potom misliti na sjedinjenje s Hrvatskom.

II

Naš je, dalje, zadatak da na jednom primjeru pokažemo koliko su spomenute političke i nacionalne misli prodrle među slovenske seljake i da odgovorimo na pitanje: da li su slovenski seljaci, zainteresirani poglavito za likvidaciju feudalnog vlastelinstva i predaju zemljišta u njihovo vlasništvo, mogli prihvatiti slovenski narodni program »Ujedinjene Slovenije«, zajedno sa zahtjevom za ujedinjenje s Hrvatskom?

1. Već pred revoluciju 1848. bila je uvelike potkopana privreda i društvena podloga vlastelinstva, a ono više i nije bilo zatvorena gospodarska cjelina niti je vlastelin slobodno raspolagao podložnikom. Ali uza sve reforme do 1848. stvarni nameti kojima su seljaci bili opterećeni nisu bili nimalo lakši.

Međutim, seljački tereti, nisu bili jednako teški u svima slovenskim pokrajinama — u istočnim, u Štajerskoj i na Dolenjskom, seljaci su bili mnogo više opterećeni nametima nego što su to bili u zapadnima.⁶⁷ A to je, dakako, bio poglaviti razlog što su slovenski seljaci na tom području zahtijevali sjedinjenje s Hrvatskom, u kojoj je seljaštvo, za razliku od slovenskog, već bilo oslobođeno kmetstva.⁶⁸

Slovenski seljaci su s oduševljenjem pozdravili revoluciju 1848; ona im je, prije svega, obećavala potpuno ukidanje feudalne ovisnosti. Čim se raširila vijest o revoluciji u Beču, seljaci su počeli obračunavati sa zemljišnim gospodarima. Sukobi su izbili najprije ondje gdje su seljaci već otprije bili u sporu s vlastelom, ali su pobune i nemiri zahvatili cijelo područje Slovenije.⁶⁹

Najnemirnije područje, odakle su jednim dijelom potekle peticije seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom, bilo je Dolenjsko; seljaci su ondje zahtijevali uop-

⁶⁶ Novine d. h. sl. 60, 13. lipnja 1848, 241.

⁶⁷ B. Grafenauer, Slovenski kmet v letu 1848, ZČ II—III, Ljubljana 1948—49, 7—68, preštampano u knjizi »Kmečki upori na Slovenskem«, Ljubljana 1962, 352.

⁶⁸ Usp.: Šidak, Seljačko pitanje u hrvatskoj politici 1848, n. dj., 3—30.

⁶⁹ Gestrin — Melik, n. dj., 94—95.

će ukidanje feudalnih obaveza, a tu su odluku u svakidašnjoj praksi i provodili. Kao i na Dolenjskom, tako su i u donjoj Štajerskoj seljaci, potaknuti revolucionarnim događajima, sami obračunavali sa svojim zemljišnim gospodarima.⁷⁰ Taj pritisak i nemiri u seljakâ primorali su napokon zemaljski sabor u Štajerskoj da već u ožujku, uz sudjelovanje seljačkih zastupnika, izradi nacrt o razrješenju kmetstva. A upravo je na temelju tog prijedloga car već 11. travnja 1848. izdao patent za Štajersku, po kojem bi se od 1. siječnja 1849. naturalne daće pretvorile u novčanu naknadu. Uza sve to nemiri su trajali i dalje, iako nisu bili tako snažni kao na Dolenjskom gdje uopće nije bilo patenta.⁷¹ Pa ipak je i štajerske seljake privlačila situacija u Hrvatskoj u kojoj je seljaštvo bilo već na temelju požunskih zaključaka oslobođeno kmetstva. Iz takve sredine potekli su također zahtjevi štajerskih seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom, ali se sadržaj njihovih peticija bitno razlikuje od onih koje su Hrvatskom saboru podnijeli doljenjski seljaci.

Nasuprot tome, J. Bleiweis je u svakom broju svoga lista nagovarao seljake da ispunjavaju svoje obaveze: »Desetine, tlaka in drugi davki so stari dolgovi, ki jih je kmet gospodi dolžan.«⁷² A ni M. Majar nije zastupao drugačije mišljenje. Smatrao je da seljak treba i dalje ispunjavati svoje obaveze.⁷³ Poznato je, nadalje, s koliko se energije suprotstavio seljačkim zahtjevima biskup A. M. Slomšek u svom pastirskom pismu. »Potrpíte« — poručuje on seljacima — »in sami sebi pravice nikar ne delajte [...] Prenašajte se in dopolnajte svoje dolžnosti.«⁷⁴ Dakle, kao što je Bleiweis pisao da seljaci moraju mirno čekati do novih odredaba koje će zakonitim putem doći do vladara, tako i liberalni Majar nije bio za nagle promjene. Bilo mu je stalo »da povsod mir in pokoj obderžimo«,⁷⁵ dakako s poglavitim ciljem da Slovenci zakonitim putem postignu svoje nacionalne zahtjeve — ujedinjenje Slovenije. Zato su mu, kao i mnogim drugim, seljački nemiri izgledali buntovni i suviše revolucionarni.

Dalji važan činitelj — koji valja povezati s nemirima i protufeudalnim raspoloženjem u slovenskih seljaka i koji nam jednako tako može pobliže objasniti u Slovenaca zahtjev za sjedinjenje s Hrvatskom — jest protunjemački pokret. Slovenci su, kao i Česi, po nužnosti političkih prilika bili protiv saveza s Njemačkom i, zato, protiv izbora za parlament u Frankfurtu.⁷⁶ Štoviše, protufrankfurtsko raspoloženje u Čeha utjecalo je i na Slovence. Društvo »Slovenija« u Beču prvo je nastupilo protiv izbora poslanikâ za taj parlament, a potom se po svim slovenskim pokrajinama razvila protufrankfurtska propaganda.

⁷⁰ Grafenauer, n. dj., 361; Apih, n. dj., 61—62; Mal, n. dj., 678—680; J. Šorn, Nekateri revolucionarni dogodki na vzhodnem Slovenskem leta 1848, Kronika VIII, 1960, 53—56; J. Šedivy, Prispevek o revolucionarnih dogodkih na vzhodnem Slovenskem 1848, Kronika IX, 1961, 190.

⁷¹ Grafenauer, n. dj., 360—361; Mal, n. dj., 868.

⁷² Novice 15, 12. travnja 1848.

⁷³ Apih, n. dj., 59.

⁷⁴ A. M. Slomšek, Pastirski listi, navedeno po Grafenaueru, n. dj., 364.

⁷⁵ Navedeno po djelu Gestrina i Melika, n. dj., 96.

⁷⁶ Na i. mj., 105—110.

Najsnažniji otpor protiv izbora poslanika za frankfurtski parlament, kojom se prilikom vodila izrazito otvorena agitacija, bio je na Dolenjskom i u slovenskom dijelu Štajerske,⁷⁷ dakle, upravo na onom dijelu slovenskog teritorija gdje su seljaci bili izrazito nemirni i gdje su se, kako je rečeno, pojavili zahtjevi za sjedinjenje s Hrvatskom. Dakako, raspoloženje seljaka na tom teritoriju bilo je uvjetovano agrarnom strukturom različitom od drugih krajeva, ali u jednom slučaju i političko-propagandnom djelatnošću slovenskih liberala. U tom primjeru slovenski su seljaci mogli prihvatiti samo onaj politički program — nacionalni i protunjemački — koji je u sebi sadržavao i protufeudalne zahtjeve.

Događaji u Hrvatskoj su, kako smo vidjeli, već od prvih početaka odjeknuli među slovenskim seljacima, tako da su oni, zacijelo i preko slovenskih narodnjaka, bili već obaviješteni o »Narodnim zahtjevima« od 25. ožujka. Prilikom prolaska hrvatskog »narodnog odbora« kroz Štajersku potkraj ožujka, na štajerske seljake osobito je djelovala vijest »da su u Hrvatskoj sve daće izim štibre prestale«, pa su — javlja dopisnik u Gajevim novinama — izjavljivali da će »s Hrvatskom u kojoj su svi slobodni«.⁷⁸

U istim novinama od 11. travnja, u kojem je broju objavljena i naprijed spomenuta peticija M. Majara — a ona, kako smo naveli, u programu »Ujedinjene Slovenije« sadržava i zahtjev o »bližnjem savezu« Slovenaca i Hrvata — izvještava se također o djelatnosti slovenskih narodnjaka, »vernih sinova Slovenie«, koji ne samo da bude po Sloveniji nacionalnu svijest, već i »ideu uzajamnosti i ljubavi prama bratom Hrvatom«. U skladu s tim programom, slovenski narodnjaci su sastavljali »liste« i slali ih »po slovenskih krajevih«.⁷⁹ Prema tome, program »Ujedinjene Slovenije«, zajedno sa zahtjevom o sjedinjenju s Hrvatskom, organizirano se širio među Slovincima. A u tom je programu, kako smo istakli sadržano odlučno stajalište da »pri tako zvanom 'deutschen Bundu' nećemo biti«.⁸⁰ Naravno, taj protunjemački stav slovenski narodnjaci su zajedno s gore naznačenim mislima širili dalje, pa su upravo iste zahtjeve štajerski seljaci unijeli u svoje peticije koje su 6. lipnja podnijeli Hrvatskom saboru. Nije, međutim, moguće dati pouzdan odgovor na pitanje tko su bili »domorodci« koji su u gornjem smislu djelovali na seljake i u kolikoj su to mjeri radili.

Tu su zadaću preuzeli, uz ostale, niži i mlađi svećenici, svjesni slovenske nacionalnosti i protunjemački raspoloženi, koji su, dakako, za razliku od višeg svećenstva koje je sudjelovalo u izborima, bili seljacima bliskiji.⁸¹ O tome nas поближе izvještava i dopisnik u Gajevim novinama koji opisuje »stvari slovenske na Štajeru«. On piše da je poznato »da narodnost slovensku brani samo svetjenstvo i prosti puk [...] zadaća je dakle bila duhovništva prosti puk poučiti i izjasniti mu kamo směřaju Němci; potřebno je bilo puku obznaniiti proglas društva 'Slovenije' u Beču, kao i okružno pismo g. Majara [...]

⁷⁷ V. Melik, Frankfurtske volitve 1848 na Slovenskem, ZČ II—III, 1948—49, 124; Gestrin — Melik, n. dj., 108—109.

⁷⁸ Novine d. h. sl. 31, 6. travnja 1848, 121.

⁷⁹ Na i. mj. 33, 11. travnja 1848, 132.

⁸⁰ Na i. mj., 131.

⁸¹ Melik, Frankfurtske volitve, 87.

Svetjenstvo je ovu svoju zadaću ponajviše svèstno izvršilo.«⁸² Pod tim utjecajima, slovenski seljaci su se također suprotstavili »Njemačkom savezu«.⁸³

Osim pokrajina koje nas neposredno zanimaju, tj. Dolenjsko i njemu pogranični dio Štajerske gdje su se javili zahtjevi za sjedinjenje s Hrvatskom i na koje je utjecao hrvatski politički pokret, sličnog je raspoloženja bilo u Slovenaca i drugdje. Tako i dopisnik E. Mladen »iz Optuja« piše o protunjemačkom raspoloženju u »slovenskih domorodaca« i njihovoj borbi protiv »saveza Slovenaca s Njmcima«, te ističe da slovenski domoroci pomno čitaju hrvatske novine i da na njih također utječe politički pokret u Hrvata.⁸⁴

2. U slovenskim su pokrajinama već 15. travnja 1848. pojedinim gubernijama date prve upute kako treba provesti izbore poslanika za parlament u Frankfurtu, a na početku svibnja izbori su počeli.⁸⁵ U Štajerskoj su izbori poslanikâ za »njemački parlament« počeli 3. svibnja 1848.⁸⁶

Štajerski seljaci su izbore povezali, uz protunjemačke demonstracije, sa zahtjevom za ukidanje kmetstva. Međutim, protivno dosadašnjem mišljenju,⁸⁷ seljačke nemire i otpor protiv feudalnih obaveza te protufrankfurtska raspoloženja treba u ponekim slučajevima, još nedovoljno proučenim, uz nesumnjivo primarne socijalne povezati i s nacionalno-političkim pitanjima, iako je, dakako, u konačnoj ocjeni potreban oprez. Obično se, naime, smatra da su se 1848. slovenski seljaci poglavito zanimali za oslobođenje od kmetstva i da su u tom raspoloženju nastupali na izborima,⁸⁸ dakle, da političkog uvjerenja »p r i m a s i n a š e g a n a r o d a n e s m e m o i s k a t i v t e m v o l i l n e m b o j i, o d l o č i l e n j e b i l s o c i j a l n i z n a č a j n a r o d a, z n a k v o l i l n e g a g i b a n j a j e b i l a g r a r s k i; n a š k m e t s k i v o l i l e c j e i m e l l e r a z u m z a j e d n o p i t a n j e: k a k o s e u r e d e k m e t s k e z a d e v e? A l i b o t r e b a p l a č e v a t i o d š k o d n i n o g o s p o s k a m a l i n e?«⁸⁹ Međutim, protivno tome i uopće sličnom mišljenju da »v politični spor okrog Frankfurta se podložnici seveda sploh niso spuščali«,⁹⁰ dokumenti koje niže navodimo, pokazuju da je slovenske seljake protufrankfurtska agitacija i nacionalno-politička propaganda navela da u jednom slučaju prihvate politički program. Doduše, čini se da je pozadina također socijalne naravi, ali to dokumenti ne sadrže.

Pokret slovenskih seljaka za sjedinjenje s Hrvatskom počeo je skupljanjem potpisa 2. svibnja 1848. u Štajerskoj, u pograničnom dijelu uz Kranjsku i Hrvatsku.⁹¹ Tako je u tom dijelu Štajerske organizirani pokret seljaka započeo dan prije početka izbora poslanika za parlament u Frankfurtu. Tom su

⁸² Novine d. h. sl. 55, 1. lipnja 1848, 223.

⁸³ Na i. mj. 49, 9. svibnja 1848, 180.

⁸⁴ Na i. mj. 59, 10. lipnja 1848, 240.

⁸⁵ Melik, Frankfurtske volitve, 77—82.

⁸⁶ Na i. mj. 85.

⁸⁷ Usp.: Apih, n. dj., 108—109; Mal, n. dj., 845; Melik, n. dj., 93—94.

⁸⁸ Apih, n. dj., 104—109; Mal, n. dj., 844—852; Grafenauer, n. dj., 372.

⁸⁹ Apih, n. dj., 149.

⁹⁰ Grafenauer, n. dj., 372.

⁹¹ Prema tome, ne na Dolenjskom, gdje je počeo mjesec dana kasnije, i ne u početku lipnja, kako se do sada tvrdilo. Deželić, koji je prvi objavio te dokumente, nije uočio da se »peticione listek«, upućene Hrvatskom saboru 6. i 8. lipnja, međusobno razlikuju: 1. po vremenu nastanka, 2. po pokrajini odakle potječu i 3. po sadržaju.

prilikom štajerski seljaci »němačkom Savezu« suprotstavili »Slavenski Savez« u koji bi ušli Slovenci i Hrvati. Akcija je trajala za vrijeme izbora, i seljaci su odlučno zahtijevali sjedinjenje Slovenaca s Hrvatskom, a o tome nam поблиže govori i ovaj primjer: »U Seonice (Lichtenwald)⁹² na Štajeru došli su seljaci da izaberu poslanika, te izabравši ga казаše mu, da ako neizradi tamo u Frankfurtu, da se svi Slovenci slože s Hrvatskom i Slavoniom, nek jim se ne vrati živ kući.«⁹³

Prva peticija⁹⁴ seljaka s potpisima i njemačkim tekstom potječe »iz kotara Brežice, celjskog okruga u Štajerskoj«, a datirana je u Jereslavcu 2. svibnja 1848. godine.⁹⁵ Peticija je pisana jednom rukom, a rukopis je ispisan. Poslije njemačkog teksta, u kojem seljaci objašnjavaju svoje »želje«, nalaze se imena mjesta iza kojih slijede imena potpisnika: Gemeinde Kapellen (Capellen, *Kapele*)⁹⁶ 33 potpisa,⁹⁷ Gemeinde Jereslantz (Jereslavz, *Jereslavce*) 43 potpisa; Gemeinde Bragadka (Bregainska, *Bragansko*) 33 potpisa; Gemeinde Verhie (Verhje, *Vrhje*) 16 potpisa; Gemeinde Padaine (Padvine, *Podvinje*) 17 potpisa i Gemeinde Rakowetz (Radkovetz, *Rakovec*) 16 potpisa. Dakle, u 6 općina potpisalo se 158 seljaka, od kojih samo 7 nesigurnom rukom. Ta prva sačuvana »petitiona lista«, nastala uz samu hrvatsku granicu, po sadržaju je posve slična slijedećim peticijama, pisanim slovenskim jezikom, pa je nesumnjivo da je ona sadržavala neku vrstu sažeto izraženog programa štajerskih seljaka.

Istom vremenu i mjestu nastanka pripada još osam »petitionih lista«, sadržajem posve istovjetnih, što uz ostalo dokazuje da je taj pokret štajerskih seljaka bio međusobno čvrsto povezan.⁹⁸ Dvije od tih peticija nastale su 6.

⁹² Današnje mjesto: Sevnica.

⁹³ U »pismu« iz Zagreba od 11. svibnja, koje je S. Vraz poslao za »Srbske Novine«, Dodatak, br. 70, 30. srpnja 1848.

⁹⁴ Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 3 987. »Petitione liste s potpisima« nalaze se u jednom svežnju, označene br. od 1 do 16; mi ćemo dokumente navoditi pod tim brojevima.

⁹⁵ »Petitiona lista« br. 2: »Wunscherklärung: Wir endesgefertigten Gemeindein-sassen aus dem Bezirke Rann, Zillier Kreises in *Steiermark*, erklären uns hiermit, daß wir zu dem deutschen Bunde uns nicht wünschen beigezogen zu sehen, sondern wir sind *Slaven*, Nachbarn mit Krain und Kroatien, Brüder die einerlei Muttersprache reden, vereint leben, wünschen künftig hin immer zum Slawischen Bunde oder dessen Nation, wie wir jemals waren, beibehalten zu werden, ferner wünschen und versprechen wir unserem höchsten Monarchen Kaiser Ferdinand bis zum Todt treu zu bleiben, und die neuen Gesetze und Verfassung ruhig abzuwarten. — Aus Jereslantz am 2. May 1848.« Potpisan: Johann Posdan.

⁹⁶ Navodimo najprije ime mjesta onako kako ga nalazimo u dokumentu, zatim točan njemački i slovenski naziv. Usp.: Topografsku kartu Jugoslavije (1 : 75 000), K. u. k. militär-geographisches Institut, Wien 1878. i 1904; J. D. Florianschitsch, *Provinciae statuum*, L. 1744. i 1799; Topografsku kartu Jugoslavije (1 : 50 000), Vojno-geografski Institut, Beograd 1950.

⁹⁷ Svi su »pod znakom Svetoga Krsta imenovani«, kako glase slične peticije iz istog vremena u Hrvata; dakle, svi su bili nepismeni.

⁹⁸ Sadržaj je napisan na slovenskom jeziku. Svaku peticiju je pisala druga ruka, uglavnom nesigurnim rukopisom, pa se njihov tekst međusobno razlikuje jedino nedosljednim interpunkcijama i pojedinim ispuštenim ili umetnutim slovom. Jedino je rečenica na njemačkom jeziku pisana uvijek drugom rukom i ispisanim rukopisom.

svibnja 1848, a njihov sadržaj, kao i sadržaj svih osam, glasi: »Mi dol potpisani saveshujemo se, da k nobenemu nemshkem Svezu (zu keinem deutschen Bund) ne privolimo in privoliti nezhemo, ampak k slavenskemu Svezu, to je: s Krajnci in Hervati shelimo in hozhemo biti vkup. Cesarju nashemu Ferdinandu pa verni ostanemo do smerti.«

»Peticiona lista«, br. 1, potpisana je u »Mostezu na 6ga velkiga Travna 1848«, dakle, 6. svibnja. Tekst i imena potpisnika pisale su tri ruke. Imena mjesta, iza kojih slijede potpisani seljaci, jesu: Mostez (Mostetz, *Mostec*) 35 potpisa; Terja (Ternj, *Trnje*) 10 potpisa; Boisna (*Boisno*) 14 potpisa; Pešeca (Pischätz, *Pišece*) 54 potpisa; *Globoko* 33 potpisa; Pirsenberg (Pirschenberg, *Piršin Breg*) 39 potpisa i Brezna (Bresje, *Brezje*) 26 potpisa. Ta peticija nastala je u neposrednoj blizini mjesta navedenih u prethodnoj peticiji, a u 7 mjesta upisano je 211 seljaka, od kojih su se samo četvorica potpisala, dok su ostali nepismeni.

»Peticiona lista« br. 9 potpisana je u »Mihalevetzu na 6ga Maija 1848.« i u »Wukoshegu tega 7. Maja 1848«. Tu su peticiju pisale četiri ruke. Iza slovenskog teksta dolaze mjesta i potpisnici: Mihalevets (Mihalovetz, *Mihalovec*) 46 potpisa; Wukosheg (Bukoschek, *Bukošeg*) 47 potpisa i Gornja Pohanca (Ober Pochanza, *G. Pohanca*) 20 potpisa. Dakle, u 3 mjesta upisano je 113 seljaka; svi su nepismeni osim potpisnika peticije Josefa Schenza.

»Peticiona lista« br. 3, pisana je jednom rukom, a potpisao ju je Martin Terentshaz u »Zundrovetsu tega 7 miga velkiga Travna«, 7. svibnja, i u Tshernzu istog dana. Mjesto Zundrovets (*Cundrovec*) ima 13 potpisa a Tshernz (Tschernz, *Černc*) 14 potpisa. U dva mjesta upisano je 27 seljaka, od kojih je samo 6 pismeno.

»Peticionu listu« br. 4 pisale su dvije ruke, a potpisao ju je Franz Peterhotsh »aus Gabriele am 7. may 1848«. Mjesta u njoj su: Velki Obresh (Gross Obresch, *V. Obrež*) 55 potpisa; Gemeinde Kleine Obresh (Klein Obresch, *M. Obrež*) 19 potpisa i Gabriele (Gaberje, *Gabarje*) mjesto potpisa peticije. Dakle, u 2 mjesta upisana su 74 seljaka, od kojih su samo dvojica pismena.

»Peticionu listu« br. 5 pisale su tri ruke, a potpisao ju je isti Franz Peterhotsh »aus Gabriele am 7 ten May 1848«. Mjesta u njoj su: Sella (*Sela*) s 41 potpisom i Gabriele (Gaberje, *Gabarje*) s 34 potpisa. U dva mjesta upisano je 75 seljaka, od kojih je samo 9 pismeno.

»Peticiona lista« br. 6 nije datirana, ali budući da ima isti gore navedeni slovenski tekst kao i potonje peticije, ona nesumnjivo pripada istom pokretu štajerskih seljaka, a nastala je zacijelo u svibnju. Poslije teksta slijede mjesta i potpisnici: Riegelsdorf (*Rigonce*) 20 potpisa i Gemeinde Lotsh (Lotsch, *Loče*) 29 potpisa. U dva mjesta upisano je 49 seljaka, od kojih je samo jedan pismen. Peticiju su pisale dvije ruke.

»Peticiona lista« br. 10 također nije datirana, ali po istovjetnom sadržaju i mjestu nastanka pripada gornjim peticijama i nastala je u mjesecu svibnju. Pisale su je tri ruke. U njoj se nalaze slijedeća mjesta: Gemeinde Anshe (Anshe, *Anže*) 15 potpisa; Gemeinde Goriza (*Gorica*) 39 potpisa; vas Kostajnik (Koseinek, *Kostenjak*) 14 potpisa; *Rastes* 19 potpisa; Welki Kamen (G. Steinbach, *V. Kamen*) 27 potpisa; Branza (*Brezina*) 11 potpisa i Gemeinde Mershine sella (Mertschna sela, *Mrčna sela*) 28 potpisa. U 7 mjesta upisana su 153 seljaka, koji su svi nepismeni.

»Peticiona lista« br. 11 također nije datirana i pripada, po sadržaju i mjestu nastanka, gornjim peticijama koje su nastale u svibnju. U njoj se nalaze sljedeća mjesta: Doshka was (Dousko, *Dovško*) 26 potpisa; Shedum was (Schedum, *Zedom*) 15 potpisa; Gemeinde Senovo (*Senovo*) 20 potpisa; Gemeinde Rajchenstain (Reichenstein, *Raštanj*) 35 potpisa; Dobrova was (Dobrova, *Dobrava*) 47 potpisa i Gemeinde Bresje (*Brezje*) 21 potpis. U 6 mjesta upisana su 164 seljaka, od kojih su svi nepismeni.

Navedene peticije imaju, kao što je rečeno, posve istovjetan gore navedeni sadržaj na slovenskom jeziku; one pripadaju, dakle, istom pokretu štajerskih seljaka u mjesecu svibnju. A istom pokretu i vremenu nastanka pripada i nedatirana »peticiona lista« br. 12. Da pripada tom pokretu svjedoči to što potječe iz sredine teritorija gdje su u susjednim mjestima nastale ostale navedene peticije koje su zajedno podnesene Hrvatskom saboru. U toj se peticiji nalaze sljedeća mjesta: Anovce (Annovetz, *Anovec*) 16 potpisa; Decna selo (Detschna sela, *Dečna sela*) 29 potpisa; Artič (Artitsch, *Artiče*) 29 potpisa; S. Gertrant (S. Gertrand, sv. *Barbara*) 19 potpisa i Zakut (Sakoth, *Zakut*) 16 potpisa. U 5 mjesta upisano je 109 seljaka.

Navedenim peticijama štajerskih seljaka pripada i »Najpokornija molba, iz političkog kotara Sevnice«⁹⁹ u Štajerskoj; ovu su »punomoć«, pridruživši je ostalim peticijama, potpisnici dali svojim zastupnicima Antunu Dwosheku, Antunu Mürthu i Martinu Krieglju, koji »bi trebali govoriti [s Hrvatima; P. K.] za pravedne stvari i napraviti savez [Slovenije s Hrvatskom; P. K.], onako kako Vama odgovara. Molimo ponizno Vaše kraljevsko veličanstvo¹⁰⁰ udostojite se pomoći nam, da ipak jednom budemo oslobođeni tog ropstva [kmetstva; P. K.]«¹⁰¹ Mjesta u ovoj peticiji su: Gemeinde Droshejne (!?) 5 potpisa; G. Jobje (!?) 5 potpisa; Podwerh (Podverh, *Podvrh*) 10 potpisa; G. Smheire (*Šmarje*) 21 potpis; G. Singerberg (Siegersberg, *Zigrski vrh*) 32 potpisa; G. Ledan (Ledein, *Ledina*) 5 potpisa; G. Seihenstein (Sauenstein, *Radina*) 3 potpisa; Preslaudol (*Presladol*) 8 potpisa; Sthirne (*Štranje*) 11 potpisa; Domhie (Dobie, *Dobje*) 3 potpisa; Brehsje (Bresie, *Brezovo*) 13 potpisa; G. Poklek (*Poklek*) 9 potpisa; Lehkoutz (Zg. *Leskovec*) 17 potpisa; Terntze (Ternouz, *Trnovec*) 14 potpisa; G. Klodje (Kladie, *Kladje*) 9 potpisa; G. Kophen (!?) 7 potpisa i G. Frieas (Ob. Friesach, !? *Orenje*) 32 potpisa. U 17 mjesta upisana su 204 seljaka, od kojih su svi nepismeni. Peticiju je potpisao i cijelu napisao Martin Kriegl u »Lichtenwaldu (Sevnici) am 4. Juni 1848«.

Tako je potonja peticija potpisana dan prije instalacije bana Jelačića i otvaranja Hrvatskog sabora, 5. lipnja, a 6. lipnja je »deputacia štajerska« predala gore navedene peticije Hrvatskom saboru. »Danas je« — izvještavaju Gajeve novine 6. lipnja — »došla mnogobrojna deputacia štajerska u Zagreb, da preda saboru našem petitii sa više hiljadah podpisah, u kojoj se izjavlja želja za sjedinjenjem s Hrvatskom. Deputacia ova bila je svojski primljena i

⁹⁹ »Peticiona lista« br. 16: »Gehorsamste Bitte. Aus dem Politischen Bezirke Lichtenwald«.

¹⁰⁰ Peticije su upućene Hrvatskom saboru, ali se u tom slučaju, kako će to uraditi i seljaci iz Dolenjskog, obraćaju banu Jelačiću.

¹⁰¹ »Sie sollten für gerechte Sache reden und einen Bund machen, so wie es Ihnen gefällig ist. Bitten gehorsamst Euere königliche Majestät geruhen uns zu Hilfe kommen, daß wir doch einmal von dieser Sklawerei befreit werden.«

pozdravljena.«¹⁰² Istu vijest objavio je dva dana kasnije list »Agramer Zeitung«, koja je, uglavnom, doslovni prijevod potonje kratke bilješke.¹⁰³ Ali sastavljač ove vijesti očito nije bio dovoljno pažljiv, ili mu neki pojmovi nisu bili jasni: on je, naime, pojam »deputacia štajerska« iz Gajevih novina preveo kao »krainerische (slovenische) Deputation«.¹⁰⁴ A da je 6. lipnja doista u Zagreb došla »deputacia štajerska«, svjedoči, osim već navedene, i druga bilješka u Gajevim novinama od 8. lipnja: »Danas je ovamo [u Zagreb; P. K.] stigla mnogobrojna deputacia kranjska (ona, što je bila onomadne [6. lipnja; P. K.], biaše iz Štajera) [...]«¹⁰⁵ Prema tome, riječ je o dvije različite slovenske deputacije koje su podnijele Hrvatskom saboru peticije sa zahtjevom da se ujedine s Hrvatskom, a kako je uz to i sadržaj njihovih peticija različit, o njima posebno raspravljamo.

Pokret štajerskih seljaka za sjedinjenje Slovenaca i Hrvata, koji možemo pratiti na temelju spomenutih dokumenata, počeo je 2. svibnja, uoči izbora poslanika za parlament u Frankfurtu, posljednju su peticiju potpisali dan uoči instalacije bana Jelačića i otvaranja Hrvatskog sabora, a svoje su peticije podnijeli dan poslije njegova otvaranja — 6. lipnja 1848. Ovaj pokret štajerskih seljaka treba, kako iz svega slijedi, odvojiti od sličnog pokreta koji je nastao na Dolenjskom i koji ima, kako ćemo dalje vidjeti, drugačije značajke.¹⁰⁶

U peticijama koje su štajerski seljaci podnijeli Hrvatskom saboru, o autentičnosti kojih nema spora, sadržana je dijelom slovenska narodna misao. Nacionalne i političke misli sadržane u tim dokumentima, slične su s programom »Ujedinjene Slovenije«:

1. Nepristajanje uz »němački savez«:

a)
»Mi dol podpisani saveshujemo se, da k nobenemu nemskem Svezu (zu keinem deutschen Bund) ne privolimo in privoliti nezhemo [...]«¹⁰⁷

a)
»Pri tako zvanom 'deutschen Bundu' nećemo biti. Ovo bi bilo protivnarodno, jer Slavjani i němački bund nikako se neslažu [...]«¹⁰⁸

¹⁰² Novine d. h. sl. 57, 6. lipnja 1848, 231.

¹⁰³ »Den 6. Juni kam die sehr zahlreiche krainerische (slovenische) Deputation hier, und übergab dem Landtage eine mit mehreren tausend Unterschriften bedeckte Petition um Vereinigung mit Kroatien; sie wurde auf eine angemessene freudenvolle Weise empfangen.« Agramer Zeitung 62, 8. lipnja 1848, 299.

¹⁰⁴ F. Ilešič nije uočio te podatke u Gajevim novinama, niti pogrešku u listu »Agramer Zeitung«, pa je pogrešno zaključivao (O slovensko-hrvatski zajednici 1848/49, n. dj., 282).

¹⁰⁵ Novine d. h. sl. 58, 8. lipnja 1848, 235.

¹⁰⁶ Celjski kapelan I. Orožen izvještava u pismu J. Muršcu od 24. svibnja 1848. da su se štajerski seljaci iz kotareva Brežice, Rajhenburg, Sevnica i »nekoliko kotareva koji leže na granici« prema Hrvatskoj — dakle, na širem području nego što svjedoče naši dokumenti — tijekom svibnja sve više povezivali, pa su, štoviše, preko svojih delegacija u Dobavi pregovarali »s Hrvatima o ujedinjenju« i o »ukidanju carinske međe«: »So viel ist gewiß, daß die Bauern aus den Bezirken Rann, Reichenburg, Lichtenwald und einigen an der Gränze gelegenen Bezirken mittelst Deputationen in Dobova mit den Kroaten über Vereinigung beyder Theile und über Aufhebung der Zoll-Linie unterhandeln.« F. Ilešič, Korespondenca dr. Jos. Muršca, Zbornik znanstvenih in poučnih spisov VII, Ljubljana 1905, 68.

b)

»Mi na kraju potpisani općinski zemljoposjednici iz kotara Brežice, celjskog okruga u Štajerskoj, objašnjavamo i ovime da ne želimo biti (da se ne želimo vidjeti) privučeni k njemačkom savezu [...]«¹⁰⁸

b)

»Kod njevažkog saveza nećemo da budemo.«¹¹⁰

2. Zahtjev za ujedinjenje Slovenaca i Hrvata:

a)

»Mi dol potpisani [štajerski seljaci; P. K.] saveshujemo se« da pristajemo »k slavenskom Svezu, to je: s Krajnci in Hervati shelimo in hozhemo biti vkup.«¹¹¹

a)

»Da se imaju Slovenci kao jedan narod smatrati i poseban sabor držati. Da bi s našom carskoj dynastii vjnom bratjom u Hrvatskoj, Slavonii i Dalmaciji u bližnji savez stupiti mogli.«¹¹³

b)

»[...] mi [štajerski seljaci; P. K.] smo Slaveni (i zato) želimo ujedinjeni živjeti sa susjedima Kranjskom i Hrvatskom, (našom) braćom [...]«¹¹²

b)

»Treba učiniti naredbe, kako bi se Slovenci kao narod sjedinili i svoj obći sabor dobili. Da bi s našom vitežkom, vašemu ces. veličanstvu uvj vjnom bratjom u Hrvatskoj, Slavonii i Dalmaciji u užji savez stupili.«¹¹⁴

3. U skladu s koncepcijom austroslavizma, izjavljuju da žele ostati u okviru austrijske Monarhije.¹¹⁵

Navedeni primjeri pokazuju, dakle, sličnost političkih misli sadržanih u peticijama štajerskih seljaka i dijela programa »Ujedinjene Slovenije«. Činjenica je, nadalje, da u tim peticijama uopće nema uobičajenog socijalnog zahtjeva u seljaka. Problem kmetstva je, čini se, prisutan u tom pokretu, ali

¹⁰⁷ »Petitione liste« br. 1, 3—6, 9—11.

¹⁰⁸ »Petitiona lista« br. 2: »Wir endesgefertigten Gemeindeinsassen aus dem Bezirke Rann, Zillier Kreises in Steiermark, erklären uns hiermit, daß wir zu dem deutschen Bunde uns nicht wünschen beigezogen zu sehen [...]«

¹⁰⁹ Peticija M. Majara, t. 8, »Dopis iz Celovca«, Novine dalm. hrv. slavonske 33, 11. travnja 1848, 131; usp. i Agramer Zeitung 38, 13. travnja 1848, 185.

¹¹⁰ »Molbenica slovenskih rodoljubah«, t. 8, Novine dalm. hrv. slavonske 38, 22. travnja 1848, 152.

¹¹¹ »Petitione liste« br. 1, 3—6, 9—11.

¹¹² »Petitiona lista« br. 2.

¹¹³ Peticija M. Majara, »dopis iz Celovca«, t. 2 i 3, Novine d. h. sl. 33, 11. travnja 1848, 131; usp. i Agramer Zeitung 38, 13. travnja 1848, 185.

¹¹⁴ »Molbenica slovenskih rodoljubah«, t. 2 i 3, Novine d. h. sl. 33, 22. travnja 1848, 152.

¹¹⁵ Usp.: »Petitione liste« br. 1—6, 9—11; »Molbenicu slovenskih rodoljubah«, Novine d. h. sl. 33, 22. travnja 1848, 152 i peticiju M. Majara, na ist. mjestu 33, 11. travnja 1848, 131.

taj moment možemo izvesti tek posredno. On je zacijelo sadržan u protufrankfurtskom stavu, a nešto konkretnije izražen je u popratnoj peticiji od 4. lipnja; tom prilikom štajerski seljaci — izražavajući želju za sjedinjenje s Hrvatskom, u kojoj je seljaštvo oslobođeno kmetstva — traže od Hrvatskog sabora: »Molimo ponizno [. . .] udostojite se pomoći nam, da ipak jednom budemo oslobođeni tog ropstva.«¹¹⁶

U nastanku potonjih peticija, sudjelovali su, kako iz svega slijedi, slovenski narodnjaci. Da su se u tom slučaju sjedinili slovenski narodnjaci, o kojima pobliže nije moguće nešto više reći, i štajerski seljaci, pokazuje slijedeće: seljaci su 1848. zainteresirani poglavito za problem kmetstva, dok im je politički problem u obliku kako ga navedene peticije sadrže bio stran; uz to, potpisnici peticija bili su uglavnom nepismeni i poneki polupismeni i zato oni nisu mogli sastaviti tekst izrazito političke naravi, pogotovu ne njemački dio, ma koliko god on bio loše stiliziran. Prema tome, navedene peticije koje sadrže isključivo političke zahtjeve, sastavili su nepoznati slovenski narodnjaci, koji su u tom slučaju sjedinili stanovite političke koncepcije s protufeudalnim raspoloženjem štajerskih seljaka. Nadalje, ti su slovenski narodnjaci bili dijelom pod utjecajem slovenskog narodnog programa »Ujedinjene Slovenije«. Ukoliko slijedimo logičnost tog primjera, možemo zaključiti da su narodnjaci o kojima je riječ bili bliski seljacima, a moguće da su i sami bili seljačkog podrijetla.

Uza sve to, sadržaj peticija štajerskih seljaka u biti se razlikuje od slovenskog narodnog programa. Dakako, taj pokret je nastao pod djelomičnim utjecajem kako slovenskog narodnog tako i hrvatskog političkog pokreta. Pa ipak, s obzirom na slovensku nacionalnu i, u vezi s tim, jugoslavensku misao u Slovenaca i Hrvata, pokret štajerskih seljaka se odvijao samostalno, te je po nacionalnoj i jugoslavenskoj političkoj misli bio stran i jednom i drugom pokretu. Naime, politička gledišta štajerskih seljaka u mnogo čemu su slična ideološkim koncepcijama F. Muršiča, koji je u isto doba u okolici Ptuja zagovarao među seljacima sjedinjenje Slovenaca s Hrvatima.¹¹⁷ Štajerski seljaci su, kako smo mogli uočiti, u svojim peticijama »Njemačkom savezu« suprotstavili »Slavenski savez« u koji bi se Slovenci sjedinili s Hrvatskom u jedinstvenu »slavensku naciju« i govorili »isti materinski jezik«. Ali oni ne spominju sve slovenske pokrajine, kako to sadrži program »Ujedinjene Slovenije«, već samo Štajersku i Kranjsku. Dakle, unatoč stanovitoj sličnosti, njima je slovenski narodni program ostao tuđ. A sa sličnog je stajališta polazio i F. Muršič: »Kaj mi Slovenci mislimo« — govorio je on vršeći propagandu među seljacima — »jeli očemo z drugemi slovanskimi narodi to je z-Ilirci Horvackemi deržati, ali z Nemci [. . .] Mi smo Sini Slovensko Ilirske Domovine, Čemo s-Slovenci z-brati našemi deržati, čemo učeni Slavensko Ilirski materinski jezik na novo kao naši Susedi, brati Horvati i t. d. i Krajnci podiči, da bude vse slovenski se pisalo [. . .] da bude vse slovensko Ilirski učeni jezik se upotrebla-

¹¹⁶ »Peticiona lista« br. 16; usp. bilj. 105.

¹¹⁷ J. Horvat — J. Ravlić, Pisma Ljudevitu Gaju, Građa za pov. knjiž. hrvatske 26, Zagreb 1956, 333—335, pismo F. Muršiča, datirano 8. svibnja 1848; F. Muršič, Govor kmetom, iz istog vremena, ostavština Lj. Gaja, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 4 710, objavio V. Deželić, n. dj., 57—60.

val [...] i to je naša jednosrećna i naše mile Slovensko-Ilirske Domovine najveća i vseh občina žela [...]»

3. Drugačija je obilježja imao pokret slovenskih seljaka na Dolenjskom, koji su također izrazili želju za sjedinjenje s Hrvatskom. Ali njihove su peticije nastale tek uoči i početkom zasjedanja Hrvatskog sabora. Uzrok tom dijelu pokreta poglavito je socijalne naravi: dolenjske seljake je privlačilo rješenje seljačkog pitanja u Hrvatskoj.

Dok su štajerski seljaci na početku svibnja, kako smo naprijed spomenuli zahtijevali sjedinjenje s Hrvatskom smatrajući, čini se, da će u tom savezu rješenje kmetskog pitanja biti prošireno i na slovenske seljake, u isto vrijeme dolenjski seljaci se organiziraju i šalju svoje delegacije u Beč i traže ograničenje feudalnih obaveza. Usporedo s potonjom akcijom, hrvatski pokret im je također pobudio stanovitu pažnju, pa, štoviše, zahtijevaju da se i kod njih kmetsko pitanje riješi kao u Hrvatskoj.

U tom pokretu dolenjski seljaci su, za razliku od štajerskih, bili gotovo prepušteni sami sebi, iako su i na njih utjecali pojedini narodnjaci, pa su im, nema sumnje, pomogli i u sastavljanju peticija koje su podnijeli Hrvatskom saboru. Te peticije ne sadrže, čak ni u skromnom obliku, jedinstven i razrađen program, niti se u njihovu sadržaju može uočiti utjecaj slovenskog nacionalnog programa kao u štajerskih seljaka. Naprotiv, njih je isključivo privlačio hrvatski politički pokret koji im je obećavao rješenje kmetskog pitanja.

U Kranjskoj je također bila među seljacima moćna protufeudalna propaganda, pri čem su oni zahtijevali rješenje kmetskog pitanja »kako u susjednoj Hrvatskoj«. ¹¹⁸ Naprijed smo spomenuli da je najteže stanje bilo na Dolenjskom, gdje su seljaci bili osobito opterećeni, zbog čega nastaju novi nemiri. ¹¹⁹ Kada im, međutim, pomoć nije niotkud stizala, svoje su nade položili u hrvatski pokret, obrativši se banu Jelačiću od koga su tražili pomoć u rješavanju svojih tegoba.

Oni su 4. lipnja, dan uoči instalacije bana Jelačića i otvaranja Hrvatskog sabora, počeli skupljati potpise i sastavljati peticije, koje su 8. lipnja podnijeli tom saboru: »Danas je ovamo stigla« — izvještavaju Gajeve novine 8. lipnja — »mnogobrojna deputacia kranjska (ona, što je ovdje bila onomadne, biaše iz Štajera), koja je također izjavila želju za sdruženjem. Već je onomadne kranjski odbor u Zagreb išao, ali ga je hudi magjaron Rihard Jelačić na granici hrvatskoj poplašio, da su Turci u Zagrebu, da će ih sve ubiti i Bog zna šta sve ne! Nu eto ipak nije svoju opaku svèrhu postigao. Deputacia ova bila je sèrdačno primljena.« ¹²⁰

¹¹⁸ Melik, Frankfurtske volitve . . . , n. dj., 100—101.

¹¹⁹ Grafenauer, n. dj., 373—375.

¹²⁰ Novine d. h. sl. 58, 8. lipnja 1848, 235. O tome su Bleiweisove »Novice« ova-ko izvijestile: »V več časopisih smo brali, de je na hrovaško-slavonski deželni zbor v Zagreb tudi več Krajncov prišlo, ki so pismo, od več kot 1000 Krajncov popisano, seboj prinesli, v kterim svoje vošila razodenejo, de želijo s Hrovati zedinjeni biti. Ker v Ljubljani in na Gorenkim nič od tega nismo vedili, dokler nismo v časopisih te novice brali, gré misliti, de so Dolenci bližnji sosedje polag Horvaškiga to pismo po svojim sostavili.« Novice 25, 21. lipnja 1848, 106.

Prva datirana peticija potpisana je u »općini Veliko Mraševo 4. lipnja 1848.« u kotaru Krškom (Gurkfeld).¹²¹ Mjesta iza kojih slijede potpisnici su: Brod 23 potpisa; Klein Mraschu (Kl. Mraschau, *M. Mraševo*) 19 potpisa; Snauze (Snanouz, *Znanovec*) 26 potpisa i Gross Mraschu (G. Mraschau, *V. Mraševo*) 42 potpisa. U 4 mjesta upisano je 110 seljaka.

Slijedeća peticija je potpisana u »Svetom Križu 6. lipnja 1848.« u kotaru Kostanjevica (Landstrass). Ta je »punomoć«, kao i ostale s Dolenjskog, napisana na njemačkom jeziku.¹²² Mjesta u ovoj peticiji su slijedeća: Dobrawa (*Dobrava*) 16 potpisa; Pristawa (*Pristava*) 13 potpisa; Verhauska was (Werchouska was, *Vrhovska vas*) 10 potpisa; Schutina (Schudna, *Šutna*) 16 potpisa; Heiligen Kreuz (*Sveti Križ*) 47 potpisa; *Hrastek* 7 potpisa; Brešie (Bresie, *Brezje*) 13 potpisa; Gradez (Gradaz, *Gradac*) 6 potpisa; Bresouze (Bresowiz, *Brezovec*) 5 potpisa; *Planina* 14 potpisa; Trabeunia (Trabeunik, *Trabelnik*) 4 potpisa; Premagauze (Premagouz, *Premagovci*) 6 potpisa; Berlog (Werlog, *Brlog*) 6 potpisa; Doll (*Dol*) 8 potpisa; Mladije (Mladie, *Mlađe*) 7 potpisa; Slinoviz (Slinowiz, *Slinovce*) 9 potpisa; Karlze (*Karlče*) 3 potpisa; Slivije (Sliwie, *Slivje*) 3 potpisa; Kollariza (Kolariza, *Kolarica*) 2 potpisa; Šavink (Sawinek, *Savinek*) 6 potpisa; Sella (Sela, *Selo*) 6 potpisa; Schl. Landstrass (vl. Kostanjevica, pokraj dan. mjesta Žag) 6 potpisa; Scherndorf (*Černeča vas*) 27 potpisa; Vertazha (Wertatsche, *Vertače*) 3 potpisa; Verbije (Werble, *Vrbje*) 6 potpisa; Pruschen dorf (*Prušna vas*) 11 potpisa; Verluga (*Ferluga*) 3 potpisa; Gredie (Gradina, *Gradine*) 5 potpisa; Osterz (*Ostrc*) 18 potpisa; Kerpsen dorf (Kersch dorf, *Črešnica*) 6 potpisa; Douschze (Dolschig, *Dolšce*) 4 potpisa; Augustine (Higustine, *Avguštine*) 5 potpisa i Jablanz (Jablaniz, pokraj današnjeg mjesta Zavode) 5 potpisa. Dakle, u 33 mjesta ovu je peticiju potpisalo 306 seljaka. Tekst »punomoći« je pisan jednom a imena potpisnika drugom rukom.

Daljnja peticija¹²³ je bez datuma. Njemački dio teksta je napisala ista ruka koja je napisala sadržaj gornje peticije. Mjesta iza kojih slijede potpis-

¹²¹ »Peticiona lista« br. 13: »Nachstehende Besitzer bitten unterthänig den Herrn König von Agram, daß Sie uns behilflich sein möchten, indem wir keine Revoluzzer sein, nur daß unsere Gaben gemildert werden, und unter Krowatzien wollen wir einverstanden sein, wie bei Ihnen die Regierung wird, so möchten wir auch haben; von unserem Kaiser weichen wir nicht, wie er jetzt ausgegeben hat, zwar wir wissen noch nicht, weil uns nicht bekant gegeben ist, aber doch hören wir daß Robot und Zehent schon lang von uns Illirischen unterblieben ist, jedoch will die Herrschafft heuer von uns noch haben, daher bittet nachstehende Mannschafft unterthänigst sich zu überweisen, werden schon die Besitzer mündlich die Antwort geben, daß die wirklich unterthänigst erwarten möchten Ihnen. Bestätigung dessen Überbringer. Gemeinde Grß. Mraschu den 4-ten Juny 1848.«

¹²² »Peticiona lista« br. 8: »Vollmacht. Inbenannten Grundbesitzer in Krain sind zufrieden mit k. Majestät unserem Kaiser Ferdinand, und wollen lieber unter den Schutz des Herrn Ban in Agram sich unterziehen, wenn wir von k. Majestät unsers Kaisers Ferdinand unter Agram übergeben werden sind, keineswegs aber einen andern wählen, sonder immer ihm unterthänig zu verbleiben; und bitten wir unterthänig um die Gnade, die Gaben unsere zu vermindern, was uns versprochen haben, und bitten unterthänig sich durch Überbringer dieses ihre mündliche Bitte zu überzeugen. — Heiligen Kreuz am 6. Juni 1848.«

¹²³ »Peticiona lista« br. 7: »Vollmacht. Inbenannten Grundbesitzer in Krain bitten unterthänig den hochgeehrten Herrn in Agram, daß Sie uns eine Abhilfe

nici jesu iz područja Kostanjevice (Landstrass) i Cerklje (Zirkle): Buschen dorf (Puschen dorf, *Bušča vas*) 24 potpisa; Unterpiesch (Unt. Pirošitz, *D. Pirošica*) 15 potpisa; Oberpieschitz (Ob. Pirošitz, *G. Pirošica*) 16 potpisa; Vinverch (Winiwerch, *Vini Vrh*) 9 potpisa; Postena vass (Poschtenawas, *Posštena vas*) 11 potpisa; Werwi (Bervi, *Bervi*) 3 potpisa; Izwir (*Izvir*) 10 potpisa i Stojanski werch (*Stojanski vrh*) 17 potpisa. Tako je u 8 mjesta ovu peticiju potpisalo 105 dolenjskih seljaka.

Slijedeća peticija¹²⁴ također nije datirana. U njoj »potčinjeni siromašni ljudi Kranjske iz kotara Krškog i župe Cerklje mole« da se ujedini Kranjska s Hrvatskom, a potpisali su je seljaci iz ovih mjesta: Ortschaft Jeshze (*Jeusche — Jelša, Jelše*) 12 potpisa; Ortschaft Zirkle (*Cerklje*) 19 potpisa; Ortschaft Kersndorf (*Kersch dorf — Češence, Češnjice*) 10 potpisa; Ortschaft Supechendorf (*Supetschen dorf, Župeča vas*) 16 potpisa; Ortschaft Mukendorf (*Munken dorf — Kerška vas, Krška vas*) 13 potpisa i ponovo pod imenom istog mjesta 28 potpisa i Ortschaft Borst (*Forst, Boršt*) 19 potpisa. U 7 mjesta ovu peticiju je potpisalo 117 seljaka.

Posljednja peticija¹²⁵ također nije datirana, ali ona zacijelo pripada gore navedenim »molvama«, na što upućuje činjenica da potječe iz istog kraja koji

verleihen möchten, indem wir zu stark mit Roboth, Zehent und anderen gräflichen Gaben belästiget sind, wo Ihnen ohne dem schon bekannt ist, daß nicht zu leben ist.

Wir sind auch mit unserem Kaiser Ferdinand von Oesterreich zufrieden, wir wollen keinen anderen wählen, wie uns einmal schon verkündiget worden ist, daß sollen wir nach Frankfurt gehen, und die deutschen anderen König wählen, wir thun aber das nicht. Wir verbleiben immer unserem hochgeehrten Ferdinand von Oesterreich unterthänig, und mit unserem Herrn Ban in Agram, mit der Regierung wie in Kroatien ist, daß auch bei uns so sein möchte, mit k. Gaben sind wir zufrieden, jedoch bitten wir unterthänig, daß auch was vermindert wären. Doch bitten wir unterthänigst sich Überbringer ihres mündlichen Reden zu überzeugen. — An hochgeehrten Herrn Ban in Agram.«

¹²⁴ »Petitioner lista« br. 14: »Wir unterthänigste arme Leute von Land Krain von Bezirk Gurkfeld und von der Pfare Zirkle. Wir bitten, wenn es möglich ist, weil wir schon nächst dem sind, sollen wir noch Brüder werden, daß wäre das Land Krain mit Kroathischen zusammen geschlossen, weil wir mit Deutsch Bund nicht zufrieden zusammen sich schließen. Wir sind aber ganz zufrieden mit Kaiser Ferdinand aber wir bitten, wenn es möglich wäre, weil wir schon jetzt 5 Jahren mit Grundsteuer übergelegt sind, etwas abgefallen wenn es möglich ist. Wir bitten aber daß Steuer von Herrn Grafen abgefallen wäre. Wie stehet geschrieben oben so ist ein jeder zufrieden.«

¹²⁵ »Petitioner lista« br. 15: »Vollmacht. Inbenannten Grundbesitzer bitten unterthänig den hochgeehrten Herrn Ban, daß Sie uns verkünden möchten, ob wirklich bei uns Zehnte, Roboth und andere gräfliche Gaben weg sind, mit welchen wir stark belastet sind, daß uns nicht zu leben ist; indem wir mit den k. Gaben noch wie es schwer ist zu auskommen, doch zufrieden sind, jedoch bitten wir auch um eine Verminderung unterthänig und daß wir unter Ihre Regierung wie es in Kroatien ist, sein möchten, ferner wir unserem hochgeehrten östr. Kaiser Ferdinand wie früher unterthänig verbleiben werden, nur das, was er uns versprochen hat, uns aus Barmherzigkeit zu verleihen, daß wir nicht mehr von Herrschaften so unterdrückt werden, und bitten wir das weitere von Überbringer dieses unterthänig sich durch ihres mündliches Reden und Bitten zu überzeugen. — An Hochgeehrten Herrn Ban in Agram von obbenannten Grundbesitzern unterthänig unterlegt.«

je obuhvatio pokret dolenjских seljaka, kao i sličnost sadržaja s ostalim peticijama. Mjesta iza kojih slijede potpisi seljaka jesu: *Pristava* 9 potpisa; Gross Pudlog (*V. Pudlog*) 21 potpis; Garschetsendorf (Gertschetschen dorf — Gerčičja vas, *Gržeča vas*) 24 potpisa; Klein Pudlog (*M. Pudlog*) 18 potpisa; Grossdorn (Gross Dorn, *V. Trn*) 21 potpis; Grundorf (!?) 10 potpisa; Brešije (Brešie, *Brezje*) 12 potpisa; Selze (*Selce*) 8 potpisa i Forst (*Boršt*) 12 potpisa. U 9 mjesta ovu je peticiju potpisalo 125 seljaka na Dolenjskom. Tekst su pisale dvije ruke.

Dolenjski seljaci u svojim peticijama nazivaju se: »posjednici (zemljišta)« — »Grundbesitzer«, »Besitzer«,¹²⁶ a samo jednom: »siromašni ljudi Kranjske«,¹²⁷ Oni u pokretu, koji uz primarne socijalne sadrži i političke momente, izražavaju želju za sjedinjenje Kranjske s Hrvatskom, u kojoj je, kako smo naprijed spomenuli, seljaštvo već bilo oslobođeno kmetstva. Konačno rješenje potonjeg pitanja u Hrvata davalo im je nade i bilo izvor poticaja za njihov pokret.

Sadržaj peticija pokazuje da su politički događaji u Hrvatskoj također imali odjeka u dolenjских seljaka, koji su preko svoje »mnogobrojne deputacije« podnijeli peticije Hrvatskom saboru, tražeći pomoć u rješenju pitanja kmetstva. U svojim »molbama« oni se neposredno obraćaju »gospodinu banu u Zagrebu«: »Herrn Ban in Agram«, a u jednom ga slučaju imenuju: »gospodin kralj iz Zagreba« — »Herrn König von Agram«,¹²⁸ kao što su to učinili i štajerski seljaci u »molbi« od 4. lipnja obraćajući se također banu Jelačiću: »Euere königliche Majestät.«¹²⁹ To nesumnjivo pokazuje da su peticije nastale pod snažnim dojmom političke aktivnosti u Hrvatskoj, otvaranja Hrvatskog sabora i instalacije bana Jelačića.

Dolenjski seljaci su također Njemačkom savezu suprotstavili savez Kranjske i Hrvatske.¹³⁰ Taj protunjemački moment, uz spomenuti socijalni, bio je odlučan u nastanku njihova stajališta u kojem su izjavili da se žele »podvrći zaštiti gospodina bana u Zagrebu«, kada budu, kako su zamišljali, od cara Ferdinanda »predani Zagrebu (pod vlast)«,¹³¹ pošto žele da i kod njih bude »takva vlada kao što je u Hrvatskoj«. ¹³²

Peticije sadrže ove političke momente: 1. zahtjev za sjedinjenje Kranjske s Hrvatskom — ne spominju se ostale slovenske pokrajine, pa se i u tome vidi da na njih slovenski narodni program nije utjecao, za razliku od štajerskih seljaka, u kojoj je pokrajini, dakako, program »Ujedinjene Slovenije« bio mnogo više zastupan; 2. suprotstavljanje Njemačkom savezu; 3. izjavu da ostaju i dalje vjerni austrijski podanici i 4. izrazito protufeudalno raspoloženje.

¹²⁶ »Peticione liste« br. 7—8, 13 i 15.

¹²⁷ »Peticiona lista« br. 14: »Wir unterthänigste arme Leute von Land Krain

[...]

¹²⁸ »Peticiona lista« br. 13.

¹²⁹ »Peticiona lista« br. 16.

¹³⁰ »Peticiona lista« br. 14.

¹³¹ »Peticiona lista« br. 8.

¹³² »Peticione liste« br. 7 i 15.

Pa ipak, suština svih njihovih zahtjeva je socijalne naravi. Oni izričito izjavljuju da nisu »nikakvi prevratnici (revolucionari)«, već samo mole da im budu daće ublažene,¹³³ budući da su čuli »da su tlaka i desetina već dugo kod nas nestali, a ipak (ih) gospoda hoće od nas i ove godine još imati.«¹³⁴ Nadalje mole »ako je moguće, jer smo već pet godina opterećeni zemljišnim porezom, da se on nešto smanji.«¹³⁵ To su, dakle, bili razlozi zašto su dolenski seljaci htjeli »biti s našim gospodinom banom u Zagrebu«,¹³⁶ moleći ga u prvom redu da im pomogne u rješenju kmetskog pitanja.¹³⁷

* * *

Završavajući naša istraživanja o hrvatsko-slovenskim političkim odnosima 1848. do zasjedanja Hrvatskog sabora na početku lipnja, potrebno je da saberemo dosadašnje zaključke i odredimo njihovo značenje u okviru tadašnje hrvatske i slovenske politike.

Revolucionarna godina 1848. uvodi, u širem okviru jugoslavenske ideje, važne činitelje u hrvatsku i slovensku politiku, koji će, mijenjajući se prema razvoju nacionalne povijesti i općenitih zbivanja u Habsburškoj Monarhiji, odlučno odrediti sadržaj političkih odnosa između Hrvata i Slovenaca u XIX stoljeću.

Polazeći od prirodnog i narodnog prava te jezično-nacionalnog principa, hrvatski i slovenski liberali su najzad 1848. u vlastitu nacionalnu politiku uveli ideju o konstituiranju jugoslavenske političke zajednice koja bi Hrvatima i Slovencima osigurala nacionalnu i političku individualnost, ugroženu od Ugarske i od Velike Njemačke. Takvu političku zamisao omogućila je, daka-ko, spoznaja o postojanju posebnih nacionalnih svijesti u Južnih Slavena.

Zahtjev za sjedinjenje sa Slovencima u jugoslavenski politički savez, u hrvatskoj politici 1848. je, u širem okviru jugoslavenske ideje, samo dio nacionalne politike. Analogno tome, slovenski narodni program »Ujedinjene Slovenije« je sadržavao u nekim slučajevima zahtjev za političko sjedinjenje Slovenaca s Hrvatima. Taj zahtjev je integralni dio slovenskoga nacionalnog i političkog programa »Ujedinjene Slovenije«.

Pa iako je taj program utjecao na štajerske, ali ne i dolenske, seljake u njihovu zahtjevu za sjedinjenje s Hrvatskom, moramo zaključiti da se taj pokret seljaka, s obzirom na slovenski narodni program i jugoslavensku ideju, nije sasvim razvijao u skladu s tadašnjom nacionalnom politikom u Slovenaca.

¹³³ »Peticiona lista« br. 13; usp. i br. 7 i 15.

¹³⁴ »Peticiona lista« br. 13.

¹³⁵ »Peticiona lista« br. 14.

¹³⁶ »Peticione liste« br. 7 i 15.

¹³⁷ »Peticione liste« br. 7 i 15.

S u m m a r y

CONTRIBUTION TO THE STUDY OF CROATO-SLOVENIAN POLITICAL RELATIONS IN 1848

1848 is the year that marks the turning point in the history of Croato-Slovenian relations; it was then that both sides expressed the desire to enter into a Yugoslav political union. In determining the nature of such a union they were guided by the principle of national and political individuality based on the nation's right. In 1848 Yugoslav ideology had been incorporated into the national platform of »Zedinjena Slovenija« (United Slovenia) and parallel to this the idea was also a part of the Croatian political platform.

After ban Jelačić had stopped all the relations with Hungary at the end of April, the influence and the meaning of the Yugoslav idea in the Croatian politics was determined by the national right, the politics of Austroslavism and federalism; this idea was most consistently expressed at the Croatian Assembly in 1848. At the demands of Slovenians the Croatian Assembly decided, in accordance with the politics of Austroslavism and federalism, as well as the principle of the language and nationality, that Croatian and Slovenian lands, and at the request of the Serbs from Vojvodina, Serbian Vojvodina shall be united into a uniform political body which would make up a separate federal state in the Habsburg Monarchy.

Slovenian nationals, mainly the onetime followers of Ilirism, introduced into their platform the idea, analogous to the Croatian, concerning the political unification of Slovenians and Croatians. Along with the organisation »Slovenija« in Vienna and Graz, which because of the lack of a central political forum became the centers of the political activity for Slovenians, Slovenian nationals in Koruška and the Slovenian part of Štajerska, regions that were most threatened by Germany, propagated a very radical platform »Zedinjena Slovenija«, together with a demand for a union with Croatia. In embracing the idea of a Yugoslav union, the Slovenian nationals were influenced by the Croatian political movement, the aspirations of Germany. In opposition to the idea of Great Germany, Slovenian nationals stressed the importance of the Slovenian and Yugoslav idea and opted for the politics of Austroslavism.

This Slovenian political platform caused the numerous petitions for the unification with Croatia sent to Croatian Assembly by Slovenian peasants from 120 village from Dolenjska and Štajerska. The demands of the peasants from Štajerska were influenced by the Slovenian political movement. On the other hand, the petitions from Dolenjska have only social motives.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXXI—XXXII

1978—1979

Redakcijski odbor:

IVAN KAMPUŠ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE
ZAGREB